

Dokumenty o styku s domovem a o zpravodajské službě v pozůstalosti Blažeje Vilíma v Anglii

Sylva Šimsová

1. Začátky československé zpravodajské služby v exilu po únoru 1948

Blažej Vilím byl jedním z prvních československých politiků, kterým se podařilo po komunistickém převratu v únoru 1948 dostat se do západní Evropy. Překročil čs. hranici 6. března a do Anglie dorazil 19. března.

Po příchodu vysvětloval západním politikům, co se v Československu událo. Promluvil k labouristické straně v britském parlamentě,¹ navštívil Itálii² a Skandinávii³ a zorganizoval setkání československých poslanců v exilu v Caxton Hall v Londýně.⁴

Zároveň vedl obsáhlou korespondenci, která se zachovala v British Library v Londýně a Churchill Archives v Cambridgi. Část této rané korespondence se ztratila při jeho stěhování z místa na místo, než se usadil v domě na londýnském předměstí Muswell Hill.

V korespondenci jsou zmínky o budování exilové zpravodajské služby a hledání cest pro styk s domovem. Vilím byl v této činnosti velice opatrný, aby neublížil lidem doma. Napsal o tom: „*Jak víš, byl jsem vlastně prvním emigrantem, jemuž se podařilo dosáhnouti Londýna. Byl jsem a zůstávám velmi zdrženlivý v projevech o Československu... Vycházel jsem z předpokladu, že s politickými akcemi je třeba vyčkat, až se podaří emigrovati všem, které ještě z venku očekáváme a s nimiž bude třeba při naší práci počítati.*“⁵

Eduard Táborský a Amelie Posse-Brázdová

První člověk, s kterým si Vilím psal o budování kontaktů s domovem, byl Eduard Táborský, který byl za války osobním tajemníkem prezidenta Beneše a po válce vyslancem ve Švédsku až do Benešovy abdikace v červnu 1948. Během prvního roku exilu si s ním Vilím vyměnil několik dopisů. Ještě před prezidentovou abdikací Tá-

1 V poslaneckém klubu Labour Party 3/5/48 BL ADD.MS. 74964 f.1-8; *What happened in Czechoslovakia*, Labour Press Service 6/48 no. 1274 s. 5 BL ADD.MS. 74964 f.39-42.

2 Otázky novináře před cestou do Itálie 27/4/48 BL ADD.MS. 74964 f.55; Záznam z cesty do Itálie 27/4/48 BL ADD.MS. 24967 f.33.

3 Švédsko a Dánsko CH BVLM/1/17.

4 BL ADD.MS. 74966 f.59-94.

5 Vilím Hrabíkovi 27/4/48 BL ADD.MS. 74984 f.52-3.

borský napsal: „Na základě našeho rozhovoru jsem se snažil dostat se do spojení s domovem, abych zjistil, zda E. B. by vůbec chtěl ven. Mám nyní stoprocentní informaci – spojka má mluvila přímo s ním – že za žádných okolností nehodlá ven jít. Bližší důvody mi sděleny nebyly, také ne, zda bude či nebude rezignovat. Jenom mám zprávu, že je dosti nemocen.“⁶ A o měsíc později: „Mám právě v chodu jistou akci, která by lépe navázala na okolí Benešovo. Do měsíce budu vědět, s jakým výsledkem.“⁷ Spojka, o které Tábořský píše, byla asi Amelie Posse-Brázdová, která navštívila prezidenta několikrát a snažila se ho přesvědčit, aby odešel na léčení do zahraničí. Její korespondence, psaná během jejího pobytu v Praze v roce 1948, vyšla v 90. letech tiskem. Účelem jejího pobytu bylo „postavit spolehlivé spojky mezi podzemním hnutím doma a venku přes Švédsko“.⁸ Vilím si také psal s Posse-Brázdovou a je o něm několik zmínek v její knize. V dopise z 16. července naznačuje, že Vilím ji žádal o zprostředkování kontaktů: „Existuje-li určitá osoba, s níž potřebuje navázat spojení, musí mi to sdělit a já se o to pokusím. Ale teprve poté, až splním tu první věc [t.j. odchod prezidenta ze země].“ Později, v dopise z 19. září, ho Posse-Brázdová kritizuje pro jeho postoj k úmrtí Jana Masaryka. Vilím byl přesvědčen, že Jan Masaryk byl zavražděn a v proslovu během setkání čs. poslanců v Londýně řekl: „S hlubokým pohnutím vzpomínáme prvních obětí boje proti komunistickému teroru v Československu. Dnes nejsou to již jenom oběti na svobodě, ale také na životech. Jmenuji především našeho nezapomenutelného Jana Masaryka, který byl nalezen mrtev pod okny svého bytu ráno onoho dne, kdy se chystal letadlem opustit Československo, aby se postavil v čelo našeho zápasu za obnovení demokracie a lidských práv v naší vlasti.“⁹ V červenci 1948 se Vilím svěřoval Tábořskému se svými plány vybudovat informační síť: „Pokud jde o náš styk s domovem, chceme právě přejít od improvizace k dobré organizaci. Používáme při tom různé cesty. Skoro ve všech zemích na kontinentě máme spojky, které využívají tamějších možností k našemu styku s domovem. Čekali jsme, až se poměry doma poněkud usadí a uvidíme, kdo nám kde zůstane. O celé koncepci naší práce doma podáme Ti brzo zprávu. V dohledné době se obrátí na Tebe osoba, prostřednictvím které budeš moci posílati důvěrné zprávy, které nelze svěřiti normální poště...“¹⁰ Osoba, kterou Vilím Tábořskému 18. července poslal, byl pravděpodobně Richard Pollak. Tábořský si na Pollaka stěžoval: „...ptá se na mé spoje v ČSR... mám za své spoje odpovědnost a vím příliš dobře z minulého odboje, jak se to vyzrazovalo...“. Vilím se ve své odpovědi za Pollaka omluvil.¹¹

Jejich spolupráce dále pokračovala, Tábořský napsal Vilímovi: „Spojení s domovem

6 Tábořský Vilímovi 2/6/48 BL ADD.MS. 74985 f.116.

7 Tábořský Vilímovi 11/7/48 BL ADD.MS. 74985 f.25-9.

8 POSSE-BRÁZDOVÁ, Amelie: *Tajné dopisy z Prahy*, Stockholm, Společnost Edvarda Beneše, 1994, s. 76.

9 *Londýnské listy* 29/5/48

10 Vilím Tábořskému 18/7/48 BL ADD.MS. 74985 f.46.

11 Tábořský Vilímovi 10/8/48 BL ADD.MS. 74985 f.94-6; Vilím Tábořskému 24/8/48 BL ADD.MS. 74985 f.123.

*se snažím rozvinout a dostal jsem už některé zprávy. Pravidelně budu zajímavější věci posílat dál – pokud ovšem čas stačí.*¹²

Táborský byl ve své práci velice opatrný. Ve zprávě o prezidentu Benešovi, jejímž autorem je pravděpodobně on sám, se píše: „*Je naprosto nezbytné, aby i při důvěrném použití zpráv, pokud se týkají prezidenta, nebyl za žádnou cenu uváděn pramen.*“¹³ O rok později odjel do Švédska Jaroslav Prosser a Vilím o něm poslal Posse-Brázdové doporučení: „*V nejbližší době navštíví Vás můj přítel, který navštíví Švédsko, p. Jaroslav Prosser, a budu Vám velmi zavázán, když jej laskavě přijmete.*“¹⁴

Sergej Ingr, Hubert Ripka, Radomír Luža a francouzská služba

Sergej Ingr byl za války ministrem obrany čs. exilové vlády v Londýně. V roce 1947 se stal vyslancem v Nizozemsku, kde rezignoval na svou funkci v březnu 1948. Podobně jako Vilím, Ingr žil na počátku exilu v březnu 1948 v Londýně a společně s Vilímem se účastnil schůze exulantů, kteří připravovali sjezd čs. poslanců v exilu.¹⁵ Později se věnoval budování zpravodajské služby v Paříži, kde žil Hubert Ripka.

Vztah mezi Vilímem a Ingrem byl plný nedůvěry z obou stran. Vilím o něm napsal Haisovi v říjnu 1948: „*Ripka společně s Ingrem bez vědomí ostatních nebo aspoň našeho chtějí zde vybudovat aparát, který by ostatní nemohli kontrolovat... Ingr si to u nich [tj. Angličanů] velmi poškodil tvrzením, že vede jednání se souhlasem všech, teda i nás. Zatímco věděli, že od nás mandát nemá a později se zjistilo, že nejednal ani s vědomím lidovců.*“¹⁶ Na schůzi představenstva Blažej Vilím řekl, že „*...není ochoten se blamovat, jak už se několikrát stalo, když při jednání v záležitostech s Ingrem zastával stanoviska usnesená představenstvem a zjistil, že byla vedena další jednání za jeho zády.*“¹⁷ Adámek napsal Haselmanovi o pověstech, kolujících ve francouzské tajné službě, že Vilím je komunista a socialista: „*Tyto pověsti nebyly snad na veřejnosti, to běhalo v důvěrných kruzích dvojky a Sureté.*“¹⁸ O dva roky později si Vilím stěžoval na Ingra Zenklovi: „*Na podzim r. 1948 obrátil se na mě p. generál Ingr se žádostí o podpis prohlášení, že souhlasím s tím, aby organizoval a vedl informační úřad složený z exulantů... Jeho žádosti jsem vyhověl teprve po delším otálení... Nyní ovšem se vyskytly některé okolnosti, které vyžadují, aby byla jasná otázka odpovědnosti za tuto službu... Proto si dovoluji položit svoji první otázku. Kdy bylo předsednictvem RSC nebo jiným jejím orgánem rozhodnuto převzítí politickou odpověd-*

12 Táborský Vilímovi 3/8/48 BL ADD.MS. 74985 f.78.

13 Prezident Dr. Beneš 10/8/48 BL ADD.MS. 74963 f.60.

14 Vilím Posse-Brázdové 29/12/49 BI ADD.MS. 74988 f.158.

15 Záznam 6/4/1948 BL ADD.MS. 74966 f.59-61.

16 Vilím Haisovi 29/10/48 BL ADD.MS. 74973 f.118.

17 Zápis představenstva 7/3/49 BL ADD.MS. 74970 f.30.

18 Adámek Haselmanovi 15/9/49 BL ADD.MS. 74973 f.137-9.

*nost za informační službu organizovanou p. gen. Ingrem, jakému orgánu je tato služba odpovědná a předkládá mu výsledky své činnosti.*¹⁹

Ingrova služba sehrála během roku 1950 roli v pozadí „případu Haselman“ a „případu Vilím“, kdy Haselman byl vyloučen ze strany a Vilím zbaven funkce ústředního tajemníka a členství v ÚVV.²⁰ U vzniku obou případů byly dezinformace o Straně Práce a o plánovaném ozbrojeném povstání v Československu. Haselman upozornil vedení Zemské organizace ve Francii na zprávy o vzniku Strany práce. Došlo ke sporům, během kterých byl Haselman nařčen a později obžalován z braní úplatků. Francouzská policie ho zatkla a zkonfiskovala mu všechny dokumenty. Po dvou dnech výslechů byl však propuštěn a nebyl dále stíhán. Jaroslav Prosser o tom napsal Vilímovi: „Konečně na tom by nebylo ještě nic tak hrozného sebrali ho a pustili, ale jde o určité okolnosti. Byl zatčen politickým oddělením prefektury, kde jest komisařem kamarád Dr. L. Při zatčení mu byl zabaven veškerý písemný materiál i Tvoje korespondence, tak jako moje... snad důvodem byla zabavená korespondence, aby se vědělo, co Ty chystáš. Někdo se může domnívat, že dáváš nějaké příkazy.“²¹ Po více než půlstoletí se Václav Holub k této epizodě vrátil ve svém dopise Haselmanovi: „...chci se soustředit na klíčovou záležitost, tj. na udání našich zpravodajců v čele s Radomírem Lužou u francouzské policie, že ‚bereš úplatky za pomoc čs. uprchlíkům‘. Z této jejich iniciativy přišla pařížská policie v 6 hodin ráno do Vašeho bytu a zatkla Tebe a Tvoji manželku a sebrala všechny Tvoje písemnosti. Tedy jasný kriminální případ, který byl uměle a zcela neoprávněně, opakuji, z iniciativy Luži, vůči Vám proveden. Tady drahý Oldo přestávají diference v názorech a polemické boje, tady se Luža vědomě a věrolomně dopustil těžkého útoku na Tvoji čest a to je provinění zcela neodpustitelné. Všechno ostatní jsou malichernosti a lapálie, kterým se asi partajní život nevyhne...“²² V „případu Vilíma“ šlo o nařčení, že Vilím podporuje násilný převrat, který chystá Strana práce. Vilím během léta 1949 odjel do Paříže, „aby se přesvědčil, co je pravdy na zprávách, že existují v zahraničí skupiny mající spojení s domovem, uvažující o organizaci násilných akcí v ČSR“. Na schůzi ÚVV 30. září podal hlášení o tom, že krajany v Paříži a v Německu upozorňoval na naivnost pokusů o násilný odboj.²³ Přesto byl o rok později v důvěrném oběžníku ÚVV nařčen, že „...měl účast na přípravách nedomyšlené, lehkovážné a pro domov velmi nebezpečné akce, o níž není možno bližší podrobnosti uvádět v dopise, svěřeném poštovní dopravě do různých zemí.“²⁴ Na základě tohoto nařčení byl zbaven své funkce.

Stranu práce budoval Vlastislav Chalupa podle instrukcí StB. Požíval plné důvěry

19 Vilím Zenklovi 29/11/50 BL ADD.MS. 74973 f.213.

20 ŠIMSOVÁ, Sylva: *Několik dokumentů o událostech, které předcházely propuštění Blažeje Vilíma z funkce ústředního tajemníka exilové ČSSD v roce 1950* (www.csds.cz).

21 Prosser Vilímovi 2/3/51 BL ADD.MS. 74989 f.83.

22 Holub Haselmanovi 24/9/04, v soukromém vlastnictví.

23 Zápis představenstva 24/8/49 BL ADD.MS.74970 f.45-6; Zápis představenstva 30/9/49 BL ADD.MS.74970 f.54-7.

24 ÚVV, důvěrný oběžník 27/9/50 BL ADD.MS.74972 f.88-93.

nejen čs. zpravodajců, ale i Ripky.²⁵ Ripka napsal Chalupovi, „vy, *mladá generace, musíte přetvořit demokratický socialism*“,²⁶ a později mu poslal peníze, za které mu Chalupa poděkoval.²⁷ Hrabík napsal Vilímovi, že „*Ripka se Stranou práce již počítá jako s hotovou věcí.*“²⁸

Zdeněk Šedivý píše o „odhalení“ Blažeje Vilíma jako komunistického agenta Ripkou, protože zpráva o exilu, kterou Ripka dal Vilímovi, se dostala na Ministerstvo vnitra. Informace pochází od „agenta Gregora“ (krycí jméno Josefa Damiána), který to slyšel od Luži.²⁹

ÚVV ČSSD a zpravodajské služba

Styky s domovem a budování čs. zpravodajské služby v exilu se neomezovaly na osobní iniciativy jednotlivých exulantů. Konala se jednání mezi politickými skupinami, o kterých se dokumenty buď nezachovaly, nebo nejsou přístupné. Jediná zachovaná dokumentace jsou nahodilé poznámky v osobní korespondenci a v několika zápisech různých schůzí.

V zápise představenstva z prosince 1948 se píše o „*výsledku rozhovoru ss. Majera a Vilíma s generálem Ingre a o vytvoření zpravodajského ústředí. K organizaci tohoto ústředí ve Francii nedali jsme doposud souhlas, gen. Ingr se však zavázal splnit i tam naše požadavky.*“³⁰ O měsíc později Holub sdělil představenstvu, že „*gen. Ingr nedodržel dohodu s námi učiněnou, opominul s. Rosíka, aniž nás informoval, jmenoval nového vedoucího úřadu*“. Byl podán návrh: „*Potvrdí-li se pravdivost zprávy, postavíme se proti členství Ingra v RSČ.*“³¹ Sociální demokracie se však nepostavila proti členství gen. Ingra v Radě. „*Vilím se pozastavuje... naše delegace se nepostavila proti členství gen. Ingra v Radě...*“³² „*S. Vilím navrhuje, aby představenstvo se usneslo na odvolání souhlasu soc. dem., který byl dán k členství gen. Ingra v RSČ. ...Není ochoten se blamovat, jak už se několikrát stalo, když při jednání v záležitostech s Ingre zastával stanoviska usnesená představenstvem a zjistil, že byla vedena další jednání z jeho zády.*“³³

Vilím napsal: „*...na podzim r. 1948 obrátil se na mě p. generál Ingr se žádostí o podpis prohlášení, že souhlasím s tím, aby organizoval a vedl informační úřad složený z exulantů... Jeho žádosti jsem vyhověl teprve po delším otálení.*“³⁴ Pollak ve

25 Haselman Šimsově, e-mail 23/12/04, v soukromém vlastnictví.

26 Ripka Chalupovi 5/2/49 Ripka 239.

27 Chalupa Ripkovi 26/10/49 Ripka 239.

28 Hrabík Vilímovi 22/5/50 BL ADD.MS. 74989 f.41.

29 ŠEDIVÝ, Zdeněk: *Velká operace: Pokus státní bezpečnosti o likvidaci třetího odboje*. Vimperk 1996, s. 103; www.mvcr.cz/policie/udv/securita/sbornik2/2a3.html.

30 Zápis představenstva 18/12/48 BL ADD.MS. 74970 f.12.

31 Zápis představenstva 22/1/49 BL ADD.MS. 74970 f.22.

32 Zápis představenstva 28/2/49 BL ADD.MS. 74970 f.26.

33 Zápis představenstva 7/3/49 BL ADD.MS. 74970 f.30.

34 Vilím Zenklovi 29/11/50 BL ADD.MS. 74973 f.213.

své stížnosti na Ingra podotýká, že „je jasné, že gen. Ingrovi jde o to, aby změřil své síly s postavením strany“, protože jedná, „aniž by si předem vyžádal souhlas strany“, ačkoliv „strana dala souhlas k vytvoření organizace a tím převzala spoluodpovědnost za vše, co se bude v rámci oné organizace odehrávat“.³⁵ Dokument o dohodě mezi Ingrem a ČSSD se nezachoval, ale z uvedených dvou citátů vyplývá, že Ingr měl ve zpravodajské službě vedoucí postavení, které bylo schváleno ÚVV ČSSD, ale měl zároveň závazek se s ním radit.

V rámci sociální demokracie měl odpovědnost za styk s domovem původně Blažej Vilím. Tuto odpovědnost převzal v 1. polovině roku 1949 Holub. Luža to komentoval takto: „Po Mokrému i Bautzovi mi říká... domácí věci dělá s. Holub... Je to pravda, že to už neděláš Ty?“, a Plášil: „Poněvadž mně dosud nikdo nikdy neoznámil, že by Holub dělal styk s domovem, posílám ji Tobě, jako jsem činil dosud.“³⁶ Jedním z úkolů styku z domovem bylo zaslání dezinformací na Ministerstvo vnitra – činnost vysoce důvěrná, o které se těžko najdou zápisy. Naštěstí existuje zápis ze schůze představenstva 14. září 1949, podle něhož Vilím řekl: „Když v červenci loňského roku přišel s. Prosser do Anglie a informoval jej o způsobu, jakým odešel z ČSR, zařídil prostřednictvím s. Pollaka, který v záležitosti fungoval jako tlumočnick, aby o případu byly informovány příslušné britské úřady. Po krátkém čase byla z britských kruhů vyslovena žádost o pomoc při akci s tím, že bude trvat [6 měsíců?]. Vyhradil si tehdy čas na rozmyšlenou, poněvadž s. Prosser svoji účast činil odvislou od strany. Informoval tehdy s. Bělinu, místopředsedu, a s. Holuba, tajemníka, o celé záležitosti. Došlo k dohodě o tom, že britskému požadavku máme vyhovět i v tom, že se s. Prosserem má ve věci spolupracovat s. Pollak. Asi dva měsíce do listopadu byly na žádost Britů s. Vilímovi předkládány k posouzení zprávy, aby v nich z našeho hlediska nebylo nic závadného. Když s. Holub převzal věci styku s domovem, převzal také tuto záležitost... s. Vilím uvádí, jaký význam a výsledky celá věc má pro Angličany. Všichni členové představenstva byli loajálně informováni... vyzývá, aby si členové představenstva uvědomili, jaký význam výsledky této akce mají pro zem, která nám poskytuje pohostinství, a vyslovuje přesvědčení, že při všech obtížích, které přitom byly a budou, je to zatím největší služba, která mohla být emigrací této zemi prokázána...“ S. Holub opakoval, že „měl v celé věci divné pocity“.³⁷

Jedním z rizik takové činnosti je to, že dezinformace mohou být pokládány za pravé a odesílatel za zrádce a donašeče. V případě Vilíma k tomu také došlo a stala se další částí „případu Vilím“.

Dokumenty, které se týkaly nařčení Vilíma jako spolupracovníka StB, byly uloženy ve složce nazvané „Vilím“, která byla původně částí archivu sociální demokracie u Václava Holuba. Dnes složka neexistuje a zachovalo se pouze svědectví Kneborta

35 Pollak Vilímovi 5/2/49 BL ADD.MS. 74987 f.78-9.

36 Luža Vilímovi 7/4/49 BL ADD.MS. 74988 f.7-8; Plášil Vilímovi 18/5/49 BL ADD.MS. 74988 f.58.

37 Zápis představenstva 14/9/49 BL ADD.MS. 74970 f.49.

z roku 1953, který byl vyzván, aby se na složku podíval a napsal o ní posudek.³⁸ Na schůzi výboru, kde se o složce jednalo, řekl Knebort, že „tomu celému ‚dokumentu o případu Vilím‘ se nemůže přikládat velká důležitost. Jsou to zlé pomluvy, aby ti dva zpravodajci [i.e. Luža a Kusý] si vydělali na chlebiček. ÚVV tyto pomluvy vzal na vědomí.“³⁹ I když Knebortův posudek Vilíma očistil, bylo pozdě, protože Vilím byl už tři roky zbaven své funkce a nařčení o jeho spolupráci bylo všeobecně známo. Později Knebort napsal Vilímovi, že to „zlé podezření... ze styku s pol. orgány v Praze“ vyplývá z dopisu podepsaného Lužou.⁴⁰

V archivu exilové ČSSD se zachoval Lužův dopis: „Při této příležitosti bych znovu chtěl upozornit Ú.v.v. na nevyřízený odstavec připsu franc. organizace strany týkající se mjr. Prossera a podezření, že p. B. Vilím sám posílal důvěrné zprávy komunistickým činitelům do Prahy.“⁴¹ Možná, že tento dopis pochází ze složky, která se nezachovala.

Když Holub převzal od Vilíma odpovědnost za styk s domovem, zdráhal se přijmout úkol posílání dezinformací. Naznačuje to jeho poznámka v zápisu ze schůze představenstva 14. září 1949.⁴² O dva měsíce později sdělil Holub představenstvu, že „nehodlá dále obstarávat styk s domovem. Má k tomu řadu důvodů. Když funkci převzal po s. Vilímovi, mnoho spojů nebylo. Nebyl však ve své práci podporován, každý si pěstuje svoje linky, zatímco on má být odpovědný. Není vyřizena otázka úřadu gen. Ingra, kterým jsme byli podvedeni. V jeho úřadu jsou zastoupeny všechny strany mimo nás. S. Holub nemá žádnou kontrolu toho, co se domů posílá.“⁴³

2. Vilímovi spolupracovníci: Arno Hais, František Plášil, Richard Pollak, Jaroslav Prosser

Arno Hais

Arno Hais žil na začátku exilu v Paříži a později do roku 1951 v Londýně. Vilím si s ním ze začátku velice přátelsky psal a vyměňovali si informace: „...Doma situace vypadá tak, že je tam spousta skupin v jednotlivých krajích, které s námi hledají styk ven... Vážné skupiny jsou celkem tři. Jednak zatímní ústřední výbor, složený vesměs z členů ú.v. strany. Poslali nám návrh programu... Dále pak skupina Doksanského, s kterým jsme trvalý styk neměli. Vítám, že jsi ho navázal... Třetí pak je skupina méně známých soudruhů, kterou již máme připravenou pro případ, že nám všechny funkcionáře vyberou jako nacisté.“⁴⁴ Mám dojem, že anonymní zprávy psané na stroji s vel-

38 Knebort Posudek... BL ADD.MS. 74973 f.110-1.

39 Zápis výboru ZO 17/4/53 BL ADD.MS. 74974 f.50.

40 Knebort Vilímovi 3/9/53 BL ADD.MS. 74991 f.44.

41 Luža ÚVV 17/10/50 v DS v Praze.

42 Zápis představenstva 14/9/49 BL ADD.MS. 74970 f.49.

43 Zápis představenstva 17/11/49 BL ADD.MS. 74970 f.63.

44 Vilím Haisovi 29/10/48 BL ADD.MS 74973 f.118.

kým fontem, které jsou ve složce nazvané „Posláno z domova“, pocházejí od Haise.⁴⁵ Hais byl starší než ostatní, kteří si z Paříže dopisovali s Vilímem a ke kterým na začátku exilu Vilím pociťoval „otcovský“ vztah. Hais tento pocit odpovědnosti za budoucí generace sdílel s Vilímem. O Lužovi a Haselmanovi například napsal: „*S Radkem budu se snažit mít styk pokud možno úzký, už také proto, že bych chtěl, aby z něho něco bylo... Radka mi sem tlačí Haselman, ale to je třeshidlo, toho bych musil dostat aspoň rok do práce, aby z něho něco bylo.*“⁴⁶

Vilím měl Haselmana opravdu rád. Napsal o něm Lužovi: „*Olda je v práci lajdák, spoléhá více na své štěstí ve styku s lidmi než na soustavnou a tvrdou práci. Je však osobně poctivý a je poctivý především politicky. Má dobrý politický čich a konečně shromáždil již doma důležité politické zkušenosti. Mimo to je pro mě, jak já říkám, ‚partajní plemeno‘.*“⁴⁷ Péči o budoucí generaci sociálnědemokratických politiků sdílel s Vilímem Plášil: „*Včera v noci jsem hovořil s Lužou a Haselmanem v Paříži. Ti chlapi Tě mají rádi a jdou za Tebou! Všúmej si jich.*“⁴⁸ Události, které předcházely propuštění Blažeje Vilíma z funkce ústředního tajemníka exilové ČSSD v roce 1950, měly vliv na lidské vztahy. Heidler je shrnul v dopise Maiwaldovi: „*Olda Haselman... žije tady v Paříži... stal se v létě jablkem sváru mezi Lužou a Majerem na jedné straně a Vilímem na druhé straně. Skončilo to díky pozoruhodným metodám Lužovým zbavením Haselmana a pak Vilíma všech funkcí a vyloučením Haselmana ze strany. Všechno se to stalo za zavřenými dveřmi a s podivnou tajemností, ovzduší ve straně tu silně připomíná Československo.*“⁴⁹

František Plášil

Než odejel do Švýcarska, bydlel Plášil s rodinou v Londýně ve stejném domě jako Vilím. Byl mezi nimi vřelý osobní vztah a vyměnili si v prvních letech exilu mnoho dopisů. Když měl Plášil starost o otce, Vilím mu napsal: „*Dovedu, Františku, pochopit Tvoji situaci při zprávách, které máš o tátovi. Prožil jsem to, když mé staré dělnické mámě dělali komunisté demonstrace pod okny... Franto, ztvrdni taky. Žádný z nás neví, s kým se doma setkáme. Ty máš své tři písťaly, které Ti dělají starosti, ale které Ti tak trochu závidím. Tak vydrž!*“⁵⁰ Plášil měl tři syny, které Vilím dobře znal z doby, kdy na začátku exilu bydlela rodina v jeho domě.

Plášil nikdy nezapomněl, že dům na Muswell Hill byl kdysi také „jeho“ exilovým domovem a zahrádka byla také „jeho“ zahrádkou. O Vánocích 1952 Vilímovi napsal: „*Když umřel tatínek Pánek [otec Mirky Vilímové], psal jsi nám, že budete o Vánocích sázeti na naši zahrádku dva stromečky... budeš muset sázeti tři stromečky. Dnes došla*

45 BL ADD.MS. 74963.

46 Hais Vilímovi 26/1/49 BL ADD.MS. 74987 f.63-64.

47 Vilím Lužovi 3/2/50 BL ADD.MS. 74989 f.11-12.

48 Plášil Vilímovi 9/5/49 BL ADD.MS. 74988 f.49.

49 Heidler Maiwaldovi 14/12/50 Churchill Archives MWLD 2/31.

50 Vilím Plášilovi 18/2/49 BL ADD.MS. 74987 f.98.

zpráva od babičky Wengerové, že dne 23. listopadu zemřela bábinka Vilímová.⁵¹ Ke konci 50. let jejich korespondence téměř ustala (nebo se nezachovala). Stalo se tak přibližně v době, kdy Vilím dostal v červnu 1957 od Bareše zprávu, že „Franta byl takový nějaký roztěkaný... obvinili jej z prokomunistického postavení.“⁵² V období, které tomu předcházelo, byl Plášil hlavním spolupracovníkem Vilíma ve Švýcarsku. Zařizoval kontakty na výměnu zpráv s Československem. Protože pracoval v mezinárodní organizaci, musel se snažit vystupovat jako politicky nezávislý. Vilím mu radil: „Bylo by dobře, kdyby sis ve Švýcarsku našel někoho naprosto spolehlivého, samozřejmě soudruha, kterého bychom vsunuli mezi Tebe a nás při této práci. Jde o to, aby jsi mohl svoji funkci, která je politickou, vykonávat bez jakéhokoliv rizika, bez obav, že by Ti hostitelé mohli něco vytknout. Nebudeš o některých věcech vědět, abys měl volné ruce a případné maléry mohl vždycky vyžehlit.“⁵³ Pro Plášila tento konflikt mezi politickou činností a zaměstnáním nebyl asi snadný. O tři roky později napsal: „Stojím nyní stranou ze stejných důvodů jako Tonda [Zelenka] – uškodilo by to v úřadě“⁵⁴

Plášilovy dopisy Vilímovi naznačují, že byl velmi pilný. Posílal Vilímovi pravidelná hlášení. Jeden vzkaz poslal Vilímovi a Kosinovi.⁵⁵ O Kosinovi se ve Vilímových fondech málo píše.

V červenci 1948 Erich Tylínek nabídl Plášilovi styk s domovem a o měsíc později si našel Plášil jiný kontakt: „Styky s domovem zde nyní mám. Spolehlivé přes jednoho Švýcara, který jezdí do Prahy. Tylínka bychom tedy nepotřebovali. Použijeme styku, který nám dal mladý Šindler a Koubka.“⁵⁶ [Jméno „Koubka“ je asi překlep, mělo by být „Koubek“.] V listopadu si našel dalšího posla: „Dnes večer se přihlásil s. Bruno Steiner, který právě přiletěl z Prahy. Přivezl zprávy od s. Zdeňka Bechyně a s. Hasterlíka. Jsou smutné.“⁵⁷ V lednu 1949 odejel do Československa „jeden spolehlivý Švýcar“ [Bruno Steiner?]: „Vaše odpovědi na některé konkrétní otázky domova, které jsi mi avizoval v posledním dopise, jsem dosud neobdržel a lituji toho, poněvadž dnes mně odjel jeden spolehlivý Švýcar domů a ověřit věc okolo Dundra a Pešky. Poslal jsem ho k V. K.“⁵⁸ [V. K. je pravděpodobně Václav Koubek.]

Plášil hlásil Vilímovi: „...čerstvé zprávy z domova... mám nyní několik cest a dobrých..., podle nichž to tam vypadá strašně...“⁵⁹

Během 1. poloviny roku 1949 Plášil píše nejvíce o cestách „Neptuna“ do Československa, ale neudává jeho pravé jméno. Byl to možná Tylínek. Nasvědčuje tomu

51 Plášil Vilímovi 4/12/52 BL ADD.MS. 74990 f.122.

52 Bareš Vilímovi 29/6/57 BL ADD.MS. 74983 f.86-90.

53 Vilím Plášilovi 1/9/48 Churchill Archives BVLM 02/03.

54 Plášil Vilímovi 31/1/52 BL ADD.MS. 74990 f.8.

55 Plášil od Vladimíra Beneše 17/7/48 BL ADD.MS. 74963 f.59.

56 Plášil Vilímovi 24/8/48 Churchill Archives BVLM 02/03.

57 Plášil Vilímovi 24/11/48 Churchill Archives BVLM 02/03.

58 Plášil Vilímovi 20/1/49 BL ADD.MS. 74987 f.61.

59 Plášil Vilímovi 6/2/49 BL ADD.MS 74987 f.80-2.

stížnost Prosserova, že „...jmenovaný sděluje určité podezření, které Tylínkovi měl říci Koubek.“⁶⁰

Hlášení o své činnosti posílal Plášil „Medkovi“, jehož pravé jméno také není v korespondenci udáno: „Posílám však zprávy opětně cestou, kterou jsme domluvili v Londýně, na Medka.“⁶¹

Plášil se staral o poštovní schránku pro dopisy z Československa: „Včera tam přišel dopis z ČSR odeslaný 14 t. m. z Prahy. Posílám jej Tobě, nejsem z toho moudrý a rozluští to asi Medek.“⁶²

Po roce 1949 nebyla Plášilova korespondence tak intenzivní. V roce 1953 varoval Plášil Vilíma před Macháčkem: „...Macháčka, jehož postup se mi nelíbí. Zdá se mi podivným. Zřejmě toho, kdo mu styky v Jug. obstaral [Laušmana], toho by chtěl nyní hoditi přes palubu. A to není hezký charakterový rys...“⁶³

Plášil se později stal agentem StB pod krycím jménem Pluto.⁶⁴

Richard Pollak

Z korespondence dělá Richarda Pollak dojem pracovitého, pečlivého člověka, který byl Vilímovi stálou oporou. Pollak byl dobrým organizátorem: „Dále je nutné, aby všichni členové výkonného výboru dostali pokyn, aby mi dávali hned všechny změny, které dostávají. Vím, že téměř všichni dostávají různými způsoby zprávy, které si nechávají buď pro sebe, nebo je tradují dále, aniž by strana z toho něco měla a aniž by tyto zprávy mohly být ihned náležitě zužitkovány.“⁶⁵ Bylo pro něho velkým zklamáním, že na podzim 1948 nedostal vedoucí místo v nově vytvořené zpravodajské službě. Stěžoval si Vilímovi: „Je tomu více než 6 měsíců, co jsme začali spolu budovat zpravodajskou síť... mám být prostě odstaven právě ve chvíli, kdy se začíná budova stavět na základech, které jsem do značné míry položil.“ V dopise naznačil, že v jeho odmítnutí asi hrál roli antisemitismus.⁶⁶ Představenstvo dalo Pollakovi důtku za jeho dopis, není jasné, zda to byl dopis Vilímovi, který se zachoval v archivu, nebo dopis jiný: „S. Majer doporučuje, aby s. Pollakovi byla vyjádřena nevěle nad obsahem a tónem jeho dopisu; s. Pollakovi bude sděleno stanovisko ústně.“⁶⁷ Na jaře následujícího roku mu bylo přislíbena místo, které zase – podle jeho názoru vlivem Ingra – nedostal.⁶⁸ Zbytek Pollakovy korespondence obsahuje užitečné důvěrné informace, které

60 8/3/49 BL ADD.MS. 74971 f.34.

61 Plášil Vilímovi 17/2/49 BL ADD.MS. 74987 f.97.

62 Plášil Vilímovi 18/5/49.BL ADD.MS. 74988 f.58.

63 Plášil Vilímovi 30/4/53 BL.ADD.MS. 74991 f.37.

64 LUŽA, Radomír: *Československá sociální demokracie. Kapitoly z let exilu 1948–1989*, s. 67. Čs. dokumentační středisko a nakladatelství Doplněk, 2001; 12613/320 MV s. 3, 4/12/68; 12613/320 MV s. 327 8/4/70; 12613/320 MV s. 328, 13/4/70; 12613/320 MV s. 245 19/6/70.

65 Pollak Soudruhovi 7/8/48 BL ADD.MS. 74967 f.53

66 Pollak Vilímovi 28/11/48 BL ADD.MS. 74986 f.123-7

67 Zápis představenstva 28/1/49 BL ADD.MS. 74970 f.24

68 Pollak Vilímovi 5/02/49 BL ADD.MS. 74987 f.78-9

ověřoval pro Vilíma: o Paclíkovi, který chtěl Vilíma přesvědčit, aby se vrátil domů,⁶⁹ o Jolantě Žaludové, která byla za Vilímem posílána z Prahy.⁷⁰ Richard Pollak byl činný v Zemské organizaci v Anglii. Bylo mu asi zatěžko, když v roce 1959 musel předat funkci Hodačovi: „*Razítko jsem dnes odeslal doporučeně. Poštovní potvrzení je přiloženo a prosím, aby Mirka [Vilímová] je dala Hodačovi, pak-li ho ještě uvidí, jinak je nech u sebe, ale schovej dobře pro případ, že by balíček Hodače nedosáhl.*“⁷¹ Po návratu Hodače do Československa napsal Pollak tři dopisy na ÚVV.⁷² V prvním píše: „*Veškeren čs. tisk uprchlický si dobrovolně uložil chvályhodnou rezervu, pokud šlo o Hodačův případ... 1) O existenci Hodače v Německu po příchodu za hranice věděli jenom ss. Bernard, Holub, Mokřý... vyměnili řadu dopisů. 2) S. Bernard se obrátil na s. Vilíma... umožnili [Hodačovi] se léčit v ozdravovně švýcarské strany soc. dem. 3) Hodačovo britské vízum bylo získáno za pomoci britské Labour Party... požádali Bernard, Holub, Mokřý. 4) Ostatní členové se o existenci Hodače dověděli teprve, až když se Hodač objevil v Londýně. 5) Hodač odmítal členství v ZO... člen ÚVV ho navrhl do funkce jednatele a pokladníka. 6) Proč ÚVV nevarovali?*“⁷³

Odpověď na tyto dopisy v archivu není. Vzhledem k tomu, že v roce 1996 Václav Holub popisoval Hodače jako osobního přítele Vilíma, zdá se, že Pollakovy dotazy nebyly vzaty na vědomí a členové ÚVV se vyhnuli odpovědnosti za Hodačův případ.⁷⁴

Jaroslav Prosser

Jaroslav Prosser byl po únoru 1948 zatčen. V dubnu napsal Kalenda Vilímovi: „*Prosser byl již propuštěn, avšak jeho situace není záviděníhodná.*“⁷⁵ Prosserův odchod do zahraničí je obklopen spekulacemi o tom, zda přislíbil spolupráci československým úřadům. Vilíмова poznámka v zápisu schůze představenstva naznačuje, že by na tom mohlo být něco pravdy: „*Když v červenci loňského roku přišel s. Prosser do Anglie a informoval jej o způsobu, jakým odešel z ČSR, zařídil prostřednictvím s. Pollaka, který v záležitosti fungoval jako tlumočník, aby o případu byly informovány příslušné britské úřady.*“⁷⁶ První dva roky žil v Londýně a v roce 1949 se oženil s Magdou, svou druhou ženou. Ve fondu Blažeje Vilíma je jeho svatební fotografie. Jsou na ní Richard Pollak, Blažej Vilím, Mirka Vilímová, Jaroslav Prosser a Magda.⁷⁷

69 Pollak Vilímovi 4/11/55 BL ADD.MS. 74991 f.106.

70 Pollak Vilímovi 18/9/57 BL ADD.MS. 74992 f. 7-8; 13/8/60. BL ADD.MS. 74992 f.34.

71 Pollak Vilímovi 12/11/59 BL ADD.MS. 74975 f.232.

72 Pollak oběžník 12/5/60 BL ADD.MS. 74975 f.260-3; Pollak Holubovi 26/5/62 BL ADD.MS. 74992 f.47-8; Pollak Holubovi 26/7/70 Churchill Archives 02/03.

73 Pollak oběžník 12/5/60 BL ADD.MS. 74975 f.260-3.

74 HRUBÝ, Karel (ed.): *Léta mimo domov: k historii československé sociální demokracie v exilu*. Grégr, 1996, s. 46.

75 Kalenda Vilímovi 2/4/48 BL ADD.MS. 74984 f.16-7.

76 Zápis představenstva 14/9/49 BL ADD.MS. 74970 f.49.

77 Svatební fotografie 1949 BL ADD.MS. [signatura schází].

Z fotografie vyplývá, že mezi Vilímem, Pollakem a Prosserem byl dobrý osobní vztah.

V listopadu 1948 navštívil Prossera komunistický agent a řekl mu, jaký se od něho očekává úkol: „Musím učinit vše, abych se dostal do zpravodajského úřadu ke gen. Ingrovi. Musím pracovat k tomu, abych tam získal ten největší vliv. Nemám se exponovat politicky, i když mám zůstat mužem sociální demokracie. Nemám si již hledět Vilíma, v tom se přímo mění příkaz, neb dle dobrých zpráv jeho pozice není již suverénní. A jednoznačným přikloněním k jeho osobě bych mohl vliv ohrozit. Mám se držet Majera, neb ten má důvěru čsl. pravice.“ Toto posláni bylo vysoce důvěrné: „...o mém posláni je informován jen Gottwald, Nosek, J. Veselý, Slánský, Dr. Písecký a Dr. Šindelář. Nikdo jiný o mém posláni neví, jest o mně nejhůře referováno a dokonce v důvěrných jednáních na Ministerstvu vnitra bylo nadhozeno i moje likvidování.“⁷⁸ Protože na jaře mu měla vypršet smlouva, kterou pravděpodobně měl s Angličany, a obával se, že by byl Angličany poslán k Ingrovi, žádal, aby byl převeden k Američanům: „22. února 1949 byla na jisté schůzce řešena moje situace v Anglii, kdyby posláni, ve kterém působím, skončilo... Bylo mi pro tento případ nabídnuto místo ve Zpravodajské ústředně. ...sdělil jsem, že kdyby tato možnost měla zůstat konečnou, že bych uvažoval o přejít do služeb Američanů, kde podmínky práce uznávám za mně lépe vyhovující.“⁷⁹ Z Anglie oznámil odjezd 22. dubna 1950, není známo kam,⁸⁰ a o rok později odejel do Švédska: „loučím se tímto s Vámi před odjezdem to země sněhu a ledu.“⁸¹ Jaroslav Prosser je rozporuplná osobnost. V archivu ÚZSI má svazek pod číslem AS-11991, který jsem zatím neviděla.

V roce 1949 byl nařčen Tylínkem z podezření ze spolupráce. Kubý napsal Prosserovi: „Pan K, kterému [Tylínkem] doručil zprávy od pana Pl., se ptal, zda-li Vám věří, mají Vás totiž v podezření, že máte prsty v zatčení nějakých soc. dem. Pochopitelně, že se postavil energicky za Vás.“⁸² Jakmile se to dozvěděl, ohlásil to Prosser „jistě instituci se mnou v Anglii spolupracující“, rozhorlen, že „dávaje v sázku vše pro boj proti komunismu, nemíním se dát ostouzeti nějakými výmysly, ať již pocházejí od kohokoliv...“⁸³

Podruhé byl nařčen společně s Vilímem v dopise, který byl poslán do redakce časopisu *Návrat* v Paříži. Vilím o tom ihned podal zprávu na anglické úřady: „...dopis z Německa psán anonymním pisatelem [podepsán „Jakub“], který jim sděluje, že s nasazením vlastního života získal z Ministerstva vnitra originální zprávu majora SNB Prossera.“⁸⁴

Šedivý píše o jiném, dříve zmíněném, případu, kde „kapitán [tj. Prosser], přes

78 Prosser záznam 15/11/48 BL ADD.MS. 74963 f.255-64. Plný text Prosserova zápisu je v příloze č. 2.

79 Prosser ČSSD 23/2/49 BL ADD.MS. 74971 f.29.

80 Prosser Soudruhovi 19/4/49 BL ADD.MS. 74972 f.45.

81 Prosser Vilímovi 23/2/51 BL ADD.MS. 74989 f.82.

82 Kubý Prosserovi 12/2/49 BI ADD.MS: 74987 f.86.

83 Prosser Vilímovi 8/3/49 BL ADD.MS. 74971 f.34.

84 Vilím – záznam 21/11/50 BL ADD.MS 74963 f.247.

kteřého Vilím poslal [zprávu o situaci v exilu], pracoval na obě strany.“⁸⁵ Vilím po této epizodě přestal Prosserovi odpovídat na dopisy. Po několika upomínkách mu Prosser poslal dopis, ve kterém mu vykal: „...přes to, že jste dosud neodpověděli na žádný z mých doporučeně Vám zaslaných dopisů, opět Vám píše... Zůstává mi dokonalou záhadou, proč nepokládáte za nutné alespoň krátce odpovědět... pravděpodobně nemáte na dopisování zájem, tož zařídím se též dle toho...“.⁸⁶ Pravděpodobně se zase usmířili, i když dopisy mezi nimi téměř ustaly. V následujícím dopise psal Prosser o Laušmanovi: „Pokud jsem slyšel, měl jsi se s Laušmanem sejít. Můžeš mně prosím sdělit, zda v eventuelním rozhovoru bylo mluveno i o mně? Konkrétně mám zájem vědět, zda bylo eventuálně něco řečeno o oné staré záležitosti v Londýně. Mám zájem potud, že opatrnost by byla nezbytná, kdyby on věděl něco konkrétnějšího.“⁸⁷ Prosser neměl asi snadný život. Není pravděpodobné, že byl pouze komunistickým agentem s posláním v cizině. Kdyby tomu tak bylo, nebyl by podal hlášení o návštěvě agenta z Prahy na podzim roku 1948 a nebyl by se snažil vyhnout práci ve francouzském zpravodajství, kam ho onen agent posílal. Dokumenty ve Vilímově fondu vzbuzují také dojem, že Prosser nebyl zavržen Angličany, ti že mu do určité míry důvěřovali. Bez přístupu k tajným a dosud uzavřeným dokumentům obou stran není snadné učinit závěr, pro koho vlastně Prosser pracoval.

3. Nosiči zpráv: Arnošt Bareš, Erich Tylínek a jiní

Arnošt Bareš

Arnošt Bareš byl přítelem Vilíma. Pracoval v Praze jako ředitel informačního střediska OSN. V prosinci roku 1956 o něm Vilím napsal pro Angličany zprávu: „E. je ve svém úřadu nepřetržitě od r. 1947. Zpráva o zavření úřadu a jeho zatčení byla falešná. Vznikla patrně z toho, že v r. 1950 byl jeden ze zaměstnanců zatčen pro činnost mimo úřad... Bylo období, kdy se obával o svou bezpečnost. Nečekal však, že by byl zatčen, poněvadž v té době jeho zatčení by nevyvážilo nepřítelství Prahy s ústředím Spojených národů. Mohl však ‚zmizet‘. Téměř po tři roky neužil v Praze taxíků a vyhýbal se tomu ‚vyskytovat‘ se sám. V minulých dvou letech se situace změnila potud, že se cítí úplně bezpečným... Jeho styk s Ministerstvem zahraničí je studeně korektní. Úřad píše Ministerstvu zahraničí česky, pražskou poštou, ministerstvo odpovídá anglicky přes ústředí Spojených národů v New Yorku... Od r. 1948, kdy se jeho pokus o kontakt se mnou nepodařil, nebyl v zahraničí a nebyl s nikým venku v kontaktu. Asi před dvěma lety počali ho Američané v Praze zvat k společenskému styku častějšímu, než opovídá jeho úřednímu postavení. Nedošlo však k žádnému přímému vyzvání o spolu-

85 ŠEDIVÝ, Zdeněk F.: *Velká operace: pokus státní bezpečnosti o likvidaci třetího odboje*. Vimperk, 1996, s. 103.

86 Prosser Vilímovi 13/6/51 BL ADD.MS. 74989 f.95.

87 Prosser Vilímovi 1/2/54 BL ADD.MS. 74982A f.75; Prosser Vilímovi 7/4/51 BL ADD.MS. 74989 f.91; Prosser Vilímovi 13/6/51 BL ADD.MS. 74989 f.95.

práci. Předpokládá, že se dohodneme na spolupráci. Myslí, že Západ musí být dokonale neinformován o poměrech ve veřejném mínění v Československu... Při rozchodu jsem se dal znovu ujistit, že E. nemá nikde žádné závazky pro spolupráci.⁸⁸ Vilím, v přesvědčení, že Bareš nemá žádné jiné závazky, zařídil pro něho spolupráci s anglickou službou: „Otevřel jsem proto otázku organizace dalšího styku. Poněvadž jeho informace stejně mají být postupovány a moje možnosti jsou malé, bylo by nesmysl nepoužít technické pomoci zpravodajské služby. Osobně mohu ho velmi těžko vidět mimo Londýn. Nemám k tomu jednak prostředky a jsem dost nebezpečně viditelný. Zařídil jsme, že zítra přijede do Paříže muž, s kterým můžeme dohodnouti podrobnosti. Ponechávám ovšem na E., zda souhlasí. E. okamžitě připomněl zkušenost ‚Macleana a Burgess‘. Vysvětlil jsem, že jde o muže ze skutečné IS. Kde může předpokládat maximum bezpečnosti a odborného jednání s tím, že bude jedinou osobou, která bude vyřizovat veškerý styk s ním s vyloučením všech Čechů ve službě... E. byl tímto vysvětlením nejen upokojen, ale velmi spokojen a dohodli jsme, že dojde ke společnému obědu nás tří příští den.“⁸⁹

Vilím nevěděl, že Arnošt Bareš byl zaregistrován u StB v roce 1954 pod krycím jménem Frederie Lacoste a v lednu 1957 pod krycím jménem Hugo. Svazky se sice nedochovaly, ale několik hlášení, která Hugo podal, lze najít v jiných svazcích.

V prosinci 1956 dal Hugo Vilímovi zprávu o Československu, která se dochovala v archivu.⁹⁰ Ve Vilímově osobním svazku je zpráva datovaná 6. dubna 1957, podaná někým, kdo s Vilímem dlouho hovořil v Londýně. Schází první stránka, a je proto těžké identifikovat informátora. Znalost politické situace, úsudek a celková inteligence naznačuje, že to mohl být Bareš, spíše než Žaludová.⁹¹ V květnu následujícího roku byl Bareš pověřen, aby zjistil „co je Vilímovi známo o činnosti trockistů v zahraničí a prověření, jakého charakteru jsou styky Vilíma s Riegrem.“⁹² V červnu 1957 hlásil Plášil Vilímovi, že Bareš navštívil Ženevu.⁹³ O dva roky později, v květnu 1959, podal Bareš StB další hlášení o Vilímovi: „...je v Londýně dobře zajištěn, že se nemusí bát, že by ho někdo z ČSR sledoval, řekl, že ‚naši přátelé‘ [tj. anglická rozvědka] zařídili, aby ‚nepřátelská služba‘, tj. čsl. a spojenecké orgány, pramena nesledovaly.“⁹⁴ Rok 1968 přinesl změny v jejich styku: v červnu se setkali v Paříži, v říjnu telefonoval Bareš Vilímovi z Vídně a v prosinci poslal Bareš zprávu přes Theodora Procházku v New Yorku.⁹⁵ Poslední dopisy pojednávají většinou o Barešově zhoršujícím se zdravotním stavu.

88 Vilím Zpráva 15/12/56 BL ADD.MS. 74983 f.66-75.

89 Vilím Zpráva 15/12/56 BL ADD.MS. 74983 f.66-75.

90 Anon [Bareš?] Zpráva 16/12/56 [?] BL ADD.MS. 74983 f.76-85.

91 Archiv MV, a. č. 66724 MV, s. 52, 6/4/57.

92 Tamtéž, s. 56, 29/5/57.

93 Plášil Vilímovi 23/6/57 BL ADD.MS. 74992 f.6.

94 Archiv MV, a. č. 66724 MV, s. 67, 5/5/59.

95 Archiv MV, OB r. č. 2231 MV, s. 172, 29/6/98; tamtéž, s. 232, 15/10/68; Procházka Theodor Vilímovi 12/12/68 BL ADD.MS. 74983 f.97-9.

Ve fondu Blažeje Vilíma v Londýně je rukopis od Arnošta Bareše a Tomáše Pa-sáka, nazvaný *Odbojová organizace Zdenka Schmoranze v roce 1939*.⁹⁶

Erich Tylínek

Erich Tylínek jezdil často do zahraničí v souvislosti s výstavami psů. Byl zaregistrován u StB v roce 1957 pod krycím jménem Tyler. Není zcela jasné, zda s StB spolupracoval už i dříve, když se stýkal s Plášilem v Ženevě. Tylínek se v červenci 1948 spojil s Prosserem, který mu dal dva dopisy: první měl Tylínek vzít s sebou do Československa. Jeho obsah byl o tom, že Prosser nechce ani slyšet o své bývalé ženě.⁹⁷ V druhém dopise, který měl být po přečtení na místě spálen, Prosser napsal: „...v prvé řadě Ti věřím a věřím ve spolupráci, kterou mi nabízíš... než odjedeš ještě ze Šv., napiš mi vše o Tvém napojení na onoho muže, kterému říkáš šéf, víš-li, kdo to je, co dělá, jaké Ti dal úkoly, dal-li Ti spolupracovníky, a v kladném případě kde, komu jsi to ve Šv. hlásil, co Ti bylo řečeno a kdy se hodláš vrátit do ČSR. Rozhodneš-li se pro tuto práci, pak zanecháš všeho jiného napojování a budeš dělat jenom tuto... tento dopis náš zmocněnec v Curychu spálí.“⁹⁸ O několik dní později napsal Plášil Vilímovi: „Ohledně Tylínka jsem dosud nedostal žádnou zprávu z Londýna. Advizuješ mi ‚důvěrné zprávy‘ a dosud tedy nedošly. Potřeboval bych je nutně. Tylínek mne totiž včera osobně vyhledal, dnes prý telefonoval s Jarkou Prosserem. Nemaje instrukcí, tvářil jsem se dle Tvé rady hloupě. Nabízěl mi spolupráci a styk s domovem.“⁹⁹ O měsíc později Plášil napsal Vilímovi, že Tylínek nemá ve Švýcarsku dobré jméno: „Je hochštapler.“¹⁰⁰ Tylínek se vrátil do Prahy 19. září a nepotvrdil, že dojel v pořádku.

Na začátku ledna 1949 hlásil Plášil Medkovi, že švýcarská policie Tylínka vyhostila: „Zjistilo se, že byl ve styku jak s emigranty, tak i s oficiálními zastupitelskými úřady...“¹⁰¹ V první čtvrtině roku 1949 podává Plášil Vilímovi zprávy o Neptunovi, což by mohlo být Plášilovo krycí jméno, pro Tylínka. „...Chtěli jsme poslat domů odpovědi na některé konkrétní otázky, jež nám byly předloženy. Domníval jsem se, že by to vzal s sebou Neptun... Chybí nám přesnější zprávy o tom, kdo je zatčen.“¹⁰² O pár dní později „Neptun se dosud nevrátil, aniž podal zprávu“¹⁰³ a konečně „Přijel Neptun. Hlášení posílám v příloze, posílám je i Medkovi“.¹⁰⁴

96 BL ADD.MS. 74983 f.123-77.

97 Prosser Tylínkovi 3/7/48 BL ADD.MS. 74985 f.5.

98 Prosser Tylínkovi 4/7/48 BL ADD.MS. 74985 f.6-8.

99 Plášil Vilímovi 17/7/48 BL ADD.MS. 74985 f.43.

100 Plášil Vilímovi 24/8/48 Churchill Archives BVL M 02/03.

101 Zpráva č. 4 pro Medka 8/1/49 BL ADD.MS. 74963 f.187.

102 Vilím Plášilovi 11/1/49 BL ADD.MS. 74987 f.21.

103 Plášil Vilímovi 20/1/49 BL ADD.MS. 74987 f.61.

104 Plášil Vilímovi 27/2/49 BL ADD.MS. 74887 f.117.

V březnu si Prosser stěžoval na Tylínka, že mu poškozují jméno: „*sděluje určité podezření, které Tylínkovi měl říci Koubek...*“.¹⁰⁵ Další zprávu od Neptuna poslal Plášil Vilímovi 2. dubna.¹⁰⁶ Vilím upozornil Plášila, že by měl Prossera chránit: „*Je pochopitelné, že Jardovi při jeho práci záleží na tom, aby nebylo kolem něho nic nejasného...*“.¹⁰⁷ Další zprávy od Tylínka nebo o Tylínkovi se nedochovaly.

Medek

Plášil se ve svých dopisech Vilímovi často zmiňuje o Medkovi. Je to zřejmě krycí jméno někoho, kdo od Plášila dostával zprávy. Podle způsobu, jakým o něm Plášil píše, byl to asi někdo ve vysokém postavení: „*nejsem z toho moudrý a rozlušit to asi Medek*“.¹⁰⁸ Medek byl pravděpodobně nadřízený Vilíma i Plášila. Zachoval se rozkaz, nazvaný „*Operace Liverpool*“, který Medek zrozeslal čtyřem účastníkům, včetně Vilíma,¹⁰⁹ další rozkaz nazvaný „*Obsluha*“, který Medek poslal dvěma účastníkům, včetně Vilíma,¹¹⁰ a rozkaz zvaný „*Kuča*“, který Medek poslal Vilímovi a Holubovi.¹¹¹ V dopise Holubovi, který poslal přes Vilíma, Medek kritizoval technické nedostatky v zaslání tajných zpráv.¹¹² Musel to být někdo, kdo uměl česky (zprávy byly v češtině) a kdo pravděpodobně žil v Anglii (Plášil předpokládal, že Vilím bude mít přístup k tomu, co dostane Medek).

Plášil podával hlášení Medkovi pod krycím jménem Ivan. Zachovala se dvě.¹¹³ Medek měl ve Švýcarsku schránku na dopisy z Československa.¹¹⁴

Ostatní

Vilím byl ve styku s Richardem Joklem. V dopise Klíngerovi Vilím píše: „*...v Praze je stále ještě velmi mnoho cizích žurnalistů, kteří znají naše poměry a dovedou si opatřovat zprávy. Měl jsem příležitost s jedním z nich hovořit. Byl jsem překvapen, jak je informován.*“¹¹⁵ Hned po únorovém převratu doporučil Jokel Healeymu, aby Británie pomohla Vilímovi dostat se do zahraničí.¹¹⁶ Po příchodu do Británie Vilím s Joklem zřejmě udržoval styk, jak tomu nasvědčuje vzkaz, který mu předal Bernard: „*V noci na dnešek za mnou přijel Jokl a požádal mě, abych Ti vyřídil toto: máš*

105 Prosser Vilímovi 8/3/49 BL ADD.MS. 74971 f.34.

106 Plášil Vilímovi 2/4/49 BL ADD.MS. 74988 f.1.

107 Vilím Plášilovi 17/3/49 BL ADD.MS. 74987 f.153.

108 Plášil Vilímovi 18/5/49.BL ADD.MS. 74988 f.58.

109 Operace Liverpool 22/10/48 BL ADD.MS. 74963 f.122-3.

110 Luža od Medka 19/11/48 BL ADD.MS. 74963 f.126.

111 Od Medka o Kučovi 21/1/49 BL ADD.MS. 74963 f.192.

112 Medek Holubovi 19/3/49 BL ADD.MS: 74963 f.206.

113 Opis dopisu Medkovi 9/12/48 BL ADD.MS. 74963 f.128; Zpráva č. 4 pro Medka 8/1/49 BL ADD.MS. 74963 f.187.

114 Plášil Vilímovi 18/5/49..BL ADD.MS 74988 f.58.

115 Vilím Klíngerovi 21/6/48 BL ADD.MS. 74984 f.150-2.

116 Assistance for Czech political refugees 1/3/48 PRO, FO 371/71267.

používat hesla, které jsi zvolil, v jeho přesném znění.“¹¹⁷ V červnu 1948 nabídl své služby František Koucký. Tvrdil, že byl „nějaký čas ve službě jisté západní mocnosti...“.¹¹⁸ V seznamu spolupracovníků StB jsou dva lidé tohoto jména: krycí jméno Hynek, zaregistrován v roce 1960, a krycí jméno Tajemník, zaregistrován v roce 1954.

V srpnu 1948 psal Vilím Táborskému o Veselém: „Jistě znáš ‚Veselého‘, který pracuje pro švédská društva. Poslal nám při svém pobytu v Stockholmu důležité zprávy... Poslali jsme něco po něm... Bude pravděpodobně častěji cestovat k Vám... v Praze je dobře napojen.“¹¹⁹ Na konci ledna 1949 poslal Vilím k Plášilovi Edu Portlíka, který měl kontakty doma. Plášil mu dal krycí jméno „Čepice“, ale později Vilíma varoval, aby si „nepálil prsty“.¹²⁰ V dubnu 1949 přišly dva dopisy od Olšinského (krycí jméno Karla Maiwald), ve kterých doporučoval napsat dopisy západním osobnostem, aby se upozornilo na situaci v Československu. Jeden z dopisů dodala Vilímovi paní, kterou nazval paní C. Vilím pisatele identifikoval – „jdná se patrně o muže, který ještě před několika týdny zastával jedno z nejvýznamnějších míst v československém hospodářství“ –, ale nebyl si jistý a žádné dopisy nenapsal. O paní C. usoudil: „Vylučuji, že jde o akci zpravodajskou, která by u mě měla vzbudit důvěru ke zmíněné paní, abych ji event. při její nové návštěvě Československa sdělil nějaké vzkazy, event. jména.“¹²¹ Někteří poslové ve skutečnosti neexistovali. Prosser napsal Vilímovi v roce 1953: „Osoba, o které jsi byl přesvědčen, že je to jméno jednoho z našich soudruhů, byla vymyšlena. Bylo to ono jméno, které tenkrát společně s Frantou jsme vynašli pro neexistujícího člověka, který Ti tehdy měl psát z Prahy (pro co byla ona poštovní schránka v Curychu).“¹²²

4. Agenti s posláním sledovat ČSSD: Jaroslav Hodač, František Macháček

Jaroslav Hodač

Jaroslav Hodač byl vyslán na Západ, aby podával zprávy o ČSSD v exilu. Doporučení pro britské úřady mu dal Vilém Bernard: „Jaroslav Hodač whom I have personally known for many years as one of our best Party workers in my former constituency stood firm before the Communist coup d'état and afterwards, defending the independence of the Social Democratic Party and resisting Communist pressure. Had he not succeeded in escaping from Czechoslovakia he certainly would have been among the Social Democrats whose release from prison you defended so devotedly at your recent meeting with the Soviet representation.“¹²³ Ve Vilímově korespondenci

117 Bernard Vilímovi 14/4/48 BL ADD.MS. 74984 f.4.

118 Koucký F. Vilímovi 5/6/48 BL ADD.MS. 74985 f.125.

119 Vilím Táborskému 24/8/48 BL ADD.MS. 74985 f.123.

120 Vilím Plášilovi 31/1/49 BL ADD.MS. 74987 f.73; Plášil Vilímovi 17/2/49 BL ADD.MS. 74987 f.97; Plášil Vilímovi 27/2/49 BL ADD.MS. 74887 f.117.

121 Případ Olšinický [Maiwald] 17/4/49 BL ADD.MS. 74963 f.207-14.

122 Prosser Vilímovi 5/1/53 BL ADD.MS. 74991 f.1.

123 Bernard Gaitskelovi 1/6/56 LP Archive.

nejsou téměř žádné jeho dopisy, kromě několika dopisů Richarda Pollaka, napsaných po Hodačově návratu domů.

Vztah mezi Vilímem a Hodačem byl pravděpodobně chladný. Vilím byl činný v ZO, která byla tradičně v opozici k ÚVV, vedenému „triumvirátem“ Majer – Bernard – Holub. Hodač se postavil na stranu Majera a odmítl vstoupit do ZO, dokud tam pod nátlakem ÚVV nepřevzal moc ve formě dvou spojených funkcí. Pollak napsal Holubovi: „...snažíš se zapomenout... že to byl známý triumvirát ÚVV, jehož jsi byl členem, který na výroční schůzi ZO projevil ochotu spolupracovat s ZO, ale jen pod podmínkou, že H. bude zvolen jednatelem i pokladníkem ZO.“¹²⁴ Pochybují, že za těchto okolností by byl Vilím býval „přítelem“ Hodače.

Než Hodač dostal místo u Josefa Jostena v časopise *Čechoslovák*, pracoval krátce ve stejné firmě jako Mirka Vilímová: „Opustila jsem po 2 měsících Chair Centre – kde jsem pracovala vedle Hodače – a vrátila se do View-Master.“¹²⁵

Hodačova složka v českých archivech není přístupná. Existuje však článek, který obsah této složky shrnuje.¹²⁶

František Macháček

František Macháček byl také poslán na Západ, aby podával zprávy o ČSSD v exilu. Na rozdíl od Hodače psal mnoho dopisů, které se zachovaly. Obsahovaly výzvy k práci pro domov, vyjádřené barvitým jazykem, a často zdůrazňovaly neschopnost nebo nedostatek úsilí exilových politiků: „...jako pracovník ilegality doma. Poznal jsem co je komunistické vězení. Dostal jsem úkol a chci jej splnit.“¹²⁷ „Myslím, že nemusím zdůrazňovat moje zklamání a deprimovaný stavem, který v exilu je. Dnes žádám důrazně, aby mi bylo co možná nejdříve umožněno promluvit o těchto věcech v kruhu všech našich soudruhů v exilu. Mám k tomu právo i povinnost... Domov potřebuje jednotnou stranu v exilu, která bude mít s domovem kontakt.“¹²⁸ „Dundr zemřel ve vězení atd. Všichni jsou hrdinové, všem jsem zavázán (i strana), že mlčeli. Sám jsem v tom byl 4x. Naposledy loni 2 měsíce. Pokaždé jsem se protlouk. (Za pomoci strany.) Po páté jsem musel pryč, už bych tam byl zůstal.“¹²⁹ „Zatím co se tady soudruzi hádali, kdo je ten pravý, strana [doma] se probíla a vyrostli noví lidé.“¹³⁰ „...Jsem kritický k Vilímovi, ale jsem také kritický k Majerovi... Tady se může každý z nás, nemá-li dost sebekritiky, vydávat za stranu, ale ne doma.“¹³¹

První dojem z Macháčka byl velice kladný. Laušman o něm napsal Maiwaldovi:

124 Pollak Holubovi 26/7/70 Churchill Archives BVLM 02/03.

125 Vilímová pozn. bez data BL ADD.MS. 74975 f.250.

126 http://www.mvcr.cz/policie/udv/securita/sbornik8/agent_lev.html, VIRKNER, Patrik: *Agent LEV – tajný spolupracovník v exilové ČSSD*.

127 Macháček Maiwaldovi 1952 Churchill Archives MWLD 2/41.

128 Macháček Vilímovi 11/6/52 BL ADD.MS. 74990 f.61-2.

129 Macháček Vilímovi 26/6/52 BL ADD.MS. 74990 f.79.

130 Macháček Maiwaldovi 7/8/52 Churchill Archives MWLD 2/41.

131 Macháček Holubovi 2/3/53 BL ADD.MS. 74991 f.11.

„...v těchto dnech překročil hranice... hojivý balzám nepřivezl... v Macháčkovi přijel opravdový sociálnědemokratický politik...“¹³² Postupně však důvěra k Macháčkovi klesala, když vyšly najevo různé záporné povahové rysy. Plášil Vilíma před Macháčkem varoval a nazval ho „podivným“.¹³³ Laušman si na něho postěžoval Maiwaldovi: „...při vyjednávání v Bělehradě... Macháček... se na mne ‚vysrati ráčil‘.“¹³⁴

Vilímovi vadilo, že se Macháček dožadoval plné moci za něj jednat: „Na podrobnosti Tvých jednání jsem se Tě neptal a Ty jsi mi je neřekl. Překvapila mne proto Tvoje žádost o zaslání telegramu, že můžeš jednat mým jménem, a ještě víc to, že jsi o to zároveň požádal ‚ÚVV čs. soc. dem. v exilu‘, což jsi mi ovšem nenapsal.“¹³⁵

Při třídění Vilímovy pozůstalosti Mirka Vilímová vložila do korespondence poznámku: „Do emigrace přišel v r. 1952, myslím v létě. ...M. se napojil na Laušmana před tím, než začal korespondenci s mým mužem. ...Ke schůzce v Jugoslávii, na kterou můj muž byl ochoten jeti, M. vezl autem člověk, v jehož voze se při celní prohlídce na hranicích Jugoslávie našly budíky, které měly být propašovány do této země. Macháček byl zatčen. Laušman sice u Jugoslávčů intervenoval pro jeho propuštění, ale domnívám se, že po této příhodě s ním, alespoň politicky, přerušil styky. ...Náš písemný styk s ním skončil v polovině r. 1954... Po jeho odchodu vzniklo podezření, že do emigrace šel proto, aby na přání čsl. komunistů se napojil na Laušmana. Laušman zmizel z Rakouska v prosinci 1953. Později jsme se dozvěděli, že Macháčka v Praze porazilo auto a že byl zabit. Jeho případ je zajímavý tím, že pravděpodobně měl co dělat s únosem Laušmana do Čs.“¹³⁶

K Macháčkově složce v českých archivech jsem zatím neměla přístup.¹³⁷

Ostatní

Na začátku roku 1949 chodila do československého Národního domu v Londýně Helena Patočková, která „vedla divné hovory“. Pollak navrhol Vilímovi, že by se měla „bedlivě prověřit“.¹³⁸

V roce 1954 byla v Londýně zatčena Zdeňka Radnicerová-Schönová. Vilím o ní napsal Haselmanovi: „Je bezpečně zjištěno, že byla agentem Prahy pro čs. exil. Ve vězení zůstane tak dlouho, podle rozhodnutí Home Secretary, pokud se nenajde země, která by byla ochotna ji přijmout, poněvadž nechtějí být tak tvrdí a deportovat ji do ČSR... byla přítelkyní Veltruského, jak se nyní ukázalo... Zde v Londýně se stýkala výlučně s Bernardovými.“¹³⁹

132 Laušman Maiwaldovi 4/6/52 Churchill Archives MWLD 2/35.

133 Plášil Vilímovi 30/4/53 BL ADD.MS. 74991 f.37.

134 Laušman Maiwaldovi 24/1/53 Churchill Archives MWLD 2/35.

135 Vilím Macháčkovi 3/4/53 Churchill Archives MWLD 2/41.

136 Vilímová o Macháčkovi 2/77 BL ADD.MS. 148/19 [stará signatura, nová schází]

137 AS-4205.

138 Pollak Vilímovi 16/2/49 BL ADD.MS. 74987 f.95.

139 Vilím Haselmanovi 9/4/54 BL ADD.MS. 74991 f.63-4; Stránský Vilímovi BL ADD.MS. 74991 f.63-4.

Růžena Volinová-Bernardová si ve svých vzpomínkách stěžuje na Vilíma, že ji podezřívá ze spolupráce s StB: „*Pracovní metody Blažeje Vilíma nebyly vždy čisté. Poznala jsem to na vlastní kůži, když mne začal obviňovat ze špionáže mezi českými exulanty. Říkal, že mne ministr vnitra Nosek poslal za tímto účelem do exilu, což samozřejmě byla lež.*“¹⁴⁰

Je ovšem možné, že podezření na Volinovou rozšiřovala sama StB. Agent, který navštívil Prossera, mu řekl: „*Aby se krylo i možné podezření, jak i jiné zprávy chodí z Londýna, bylo naznačeno na odpovědných rozmluvách vhodnou formou jméno Dr. Bernarda a ing. Volinové.*“¹⁴¹

Jméno Volinové je také uvedeno v padělaném dopise Prossera, který byl poslán do Paříže, aby diskreditoval Vilíma i Prossera. Píše se tam: „*Zdá se, že by skutečně byla možnost k opětovnému navázání spojení. Bernardovi hledají vedlejší výdělek soukromou investicí s ohledem na mateřství Volinové. Její činnost by ovšem zatím mohla být jen pasivní.*“¹⁴²

Knebort v dopise Vilímovi vyjádřil nedůvěru, kterou možná i jiní členové strany pociťovali vůči Bernardovi: „*Dospívám k tomu názoru, že jde o nebezpečnou dvojici, která polehoučku sice, ale důsledně sleduje předem narýsovanou cestu – a to nikoliv jen z jejich vlastní iniciativy... Reprezentantem strany je Majer – na oko však. Mluvčím – skutečným – je vlastně jen Bernard – zvláště na mezinárodním poli. Nikoliv jen náhodou. Nebyl to žert, když jsem řekl ‚šedá eminence‘. Proto také ten sbor – známý ÚVV – tak vypadá. Nemohl tam potřebovat nikoho, kdo by mu překážel jednak svým rozhledem, bytostí, znalostmi a styky s politickým světem.*“¹⁴³ V záznamech StB však je Bernard popsán jako „*V Anglii nejznámější a nám nejnebezpečnější osoba ze soc. dem.*“¹⁴⁴

Na jaře 1955 se ve výkonném výboru ZO diskutovala otázka konfidenta Prahy, který podle článku A. Mokrého měl být činný v ZO.¹⁴⁵ Během diskuse se Vilím pozastavil nad tím, „*že informátora Prahy lze hledat jenom mezi lidmi, kteří se stýkali s Laušmanem... Proč ho nehledati mezi lidmi, kteří se stýkali s pí. Schönovou...*“ S. Budín se tázal, „*jak v redakční radě listu, který si říká soc. dem., a zástupcem soc. dem. může být Dr. Bernard, který doporučoval do ZO dr. Sankeye a jehož žena byla významnou funkcionářkou komunistické strany doma a zastupovala komunisty v nejvyšších orgánech ÚRO a pronásledovala soc. demokraty...*“ Diskuse pokračovala o Volinové-Bernardové, která se chystala podat přihlášku do sociální demokracie v exilu: „*S. Vilím jí sdělil, že v tom případě bude ostře proti jejímu přijetí. Není naší věcí zabývat se pí. B-V a její aktivitou v exilu. To je spíš věcí britských autorit. Jinak je*

140 VOLINOVÁ-BERNARDOVÁ, Růžena: *Pohled zpět: život ve vírech 20. století*, s. 95. Praha, Akropolis, 2003.

141 Prosser záznam 15/11/48 BL ADD.MS. 74963 f.255-64.

142 Čech Jindrovi 1950 BL ADD.MS. 74963 f.248-9.

143 Knebort Vilímovi 9/3/52 BL ADD.MS. 74990 f.25-8.

144 AMV, OB r. č. 2231/6/1 MV, s. 37.

145 ZO výbor 2/2/55 BL ADD.MS. 74974 f.121; ZO výbor 21/3/55? BL ADD.MS. 74974 f.123-4.

to ovšem s dr. B., který je členem ZO. Zabývali jsme se s ním v poslední době dvakrát. V souvislosti s případem Schönové a pak s případem Sankeye, jehož přijetí do ZO doporučoval. S. V. sděluje, že od prosince 1948 má nedůvěru k s. B. Od té doby v jeho přítomnosti nesděloval žádné věci důvěrné povahy týkající se boje proti komunismu.“

Bernard se o této diskusi dověděl a požádal Vilímova tajemníka Jana Svobodu: „Dozvěděl jsem se od ss. Holuba a Mokrého, že na schůzi Výk. výboru ZO, která se konala 21. března 1955, s. Vilím roznesl závažná obvinění vůči mně. Prosím Tě proto, abys mne ze zápisu této schůze resp. podle Tvých záznamů o ní vypsals všechno, co bylo řečeno o mně, abych se k tomu mohl vyjádřit.“¹⁴⁶

V kondolenci po Vilímově smrti však Bernard napsal: „Ani nedorozumění, která se mezi námi nakupila v exilu, nemohla vyhladit z mé paměti léta spolupráce s Blažejem, jeho těžké oběti osobně, které přinášel za věrnost naší věci a vynikající službu, kterou prokazoval oddaně a za těžkých podmínek.“¹⁴⁷

5. Agenti posláni za Vilímem: Milada Krátká, Jan Paclík, Jolanta Žaludová

Milada Krátká

Milada Krátká byla důvěrníkem StB. Její svazek se v archivu nedochoval.

Václav Smrž dal Krátké adresu Blažeje Vilíma a požádal ji, ho aby navštívila. Měla za úkol přivést vysvědčení o odboji pro Smržovu dceru. Popis její návštěvy u Vilímů se zachoval v osobním svazku Vilíma v Archivu Ministerstva vnitra.¹⁴⁸

Jan Paclík

V plánu práce I. správy MV proti československé „reakční“ emigraci z roku 1956 se píše: „Pro návrat do ČSR budou za pomoci operativních kombinací získáni: Vilím Blažej – bývalý generální tajemník soc. dem. strany, t.č. bytem v Londýně. (Akce již probíhá.)“, a pod čarou o několik stran dále: „Ani v těchto případech I. správa MV neuspěla.“¹⁴⁹

V listopadu 1955 přišel k Vilímovi do domu člen čs. velvyslanectví v Londýně Jan Paclík. Vyřizoval mu vzkazy, aby se vrátil do ČSR. Vilím mu odpověděl: „...jsem přesvědčen o tom, že se jednou budu moci do Československa vrátit... nemohu se do Československa vrátit v době, kdy všichni moji političtí přátelé jsou ve vězeních za názory, které jsem zastával společně s nimi a které zastávám i dnes.“¹⁵⁰

146 Bernard Svobodovi 6/4/55 BL ADD.MS. 74975 f.165.

147 Bernard Vilímově 26/9/76 Churchill Archives BVLM 02/12.

148 AMV, OB r. č. 2231/285 MV, s. 342 7/10/71; Vilím Krátké 19/9/71 BL ADD.MS. 74992 f.163-4.

149 ŽÁČEK, Pavel: *Menší sestra I. Vznik a vývoj První správy ministerstva vnitra 1953–1959 (edice dokumentů)*, Brno 2004, s. 275, 285.

150 Vilím Zápis 3/11/55 BL ADD.MS. 74991 f.107-8. (Celý text Vilímova zápisu je v příloze č. 1.)

Jolanta Žaludová (Weinrebová, Bellak)

Na podzim 1956 navštívila Vilíma Jolanta Žaludová se vzkazem od jeho tehyně v Praze, paní Pánkové. Vilím si ji nechal prověřit Pollakem: „Případ Ž. je zcela vyjasněn. Jsou ve skutečnosti . . . 3 muži toho jména, všichni zde byli za války. Dva jsou bratři a jeden je jejich bratranec. Ta, která byla u Vás [Jolanta?], je žena jednoho z těch bratrů [druhý bratr Pavel?]. Ona žena, která se chovala tak divně a pochází ze Skotska, je manželka toho bratrance. Muž vaší Ž. [Žaludová?] byl již za války komunistou a pilně se stýkal s lidmi kolem Hodinové-Spurné, Loeblo, Goldstückera atd. Ve straně ještě je. Zprávy o jeho nynějším politickém zaměření nebo o upřímnosti jeho smýšlení se podstatně rozcházejí. Některé prameny ho pokládají za bezohledného oportunistu, který jen zakolísal za polské a maďarské krize, poněvadž se prý obával, že by se mohl octnout na nesprávné straně. Jiné zprávy ho pokládají za pravověrného komunistu. Jisto je, že poměr mezi oběma bratry není přátelský. Vysvětluje se to tím, že Pavel, který vystoupil ze strany, nesouhlasí politicky se svým bratrem. Pak-li toto je pravda, potvrdzovala by se zpráva, že Jolanty muž je věrný komouš.“¹⁵¹

Po smrti paní Pánkové poslala Žaludová Vilímovi dopis: „Byla bych Vám napsala již dříve (ačkoliv se asi budete divit, že vůbec o mně slyšíte!) ale teprve nyní mám příležitost Vám tento dopis pomoci jednoho známého, který jel do Západního Něm., poslat. Byla jsem ještě u Vaší matky poměrně krátkou dobu, než zemřela. Chtěla bych Vám hlavně projevit svoji soustrast – je mi moc líto, že jste se nedostali dohromady, mám pro to opravdové pochopení, však mám také matku takhle venku... Ráda bych pro Vás něco udělala nebo třeba zařídila – bohužel momentálně asi do Anglie nepřijedu. Je tady vágní možnost, že v dohledné době přijedu do Ženevy a snad bych se odtamtud [mohla] s Vámi nějak spojit... Snad Vás bude zajímat, že Váš synovec je také doma. To jsem se ještě u Vaší matky dozvěděla... Doufám, že Vy se máte jinak dobře, a ráda bych se [ještě] jednou s Vámi sešla... Všechno nejlepší Vám oboum, srdečně...“¹⁵²

Vilím o ní znovu informoval Pollaka, který mu poděkoval: „...Přiložený dopis paní Ž. velmi zajímavý. Hoši souhlasí s Tvou interpretací a učiní také určitá nenápadná opatření v Ženevě, kde bude dáma pozorně sledována.“¹⁵³

Jolanta Žaludová, rozená 4. července 1921, se jmenovala dívčím jménem Weinrebová.

Za války v Anglii se 26. května 1940 vdala za Gerharda Bellaka. Později se s ním rozvedla a vzala si 4. května 1944 Hanuše Žaluda, který sloužil v čs. exilové armádě. Do Československa byli repatriováni 14. srpna 1945.

Její matka, Jana Weinrebová, žila na londýnském předměstí Muswell Hill a zemřela na rakovinu v místní nemocnici 8. října 1947. Zajímavé je, že její poslední adresa, 31

151 Pollak Vilímovi 18/9/57 BL ADD.MS 74992 f.7-8.

152 Žaludová Vilímovi 1/7/60 BL ADD.MS. 74992 f.35-6.

153 Pollak Vilímovi 13/8/60 BL ADD.MS. 74992 f.34.

Queens Avenue, Hornsey, byla nedaleko Vilímova domu v Elms Avenue. Jaké asi procházely Jolantě hlavou myšlenky, když Vilíma navštívila a předstírala, že je na návštěvě u matky?

Jolanta Žaludová/Weinrebová (jméno Bellak při spolupráci s StB nepoužívala) měla krycí jména Jana, Soňa, Sonáta. Její svazek AS-15317 jsem zatím neměla možnost vidět.

Ostatní

Krátce po Vilímově odchodu do zahraničí žádal agent H-4 (muž z „Vilímova“ kraje), „zda může soudružce K. sjednat přístup k Vilímovým a Pánkovům... (K. bude-li třeba zorganizuje podporu pro tyto rodiny). Svoboda ochotně souhlasil, aby soudr. K. (kterou dobře zná) k němu přišla... Činnost soudr. K. bude velmi dobře podchycena!“¹⁵⁴ Identita soudružky K. není známa.

Na začátku léta 1948 navštívil Vilíma neznámý agent, který o tom podal doma hlášení: „Informátor navštívil Vilíma v bytě... Když Vilím byl mým informátorem požádán o nějaké zaměstnání, odpověděl, že je to velmi těžké, poněvadž se musí především starati o 12 000 uprchlíků z Německa.“¹⁵⁵

V září 1948 Chuter Ede, britský Home Secretary, informoval Vilíma, že ho někdo hledá: „The lady in question approached this office with a view to getting your address... her letter enclosed.“¹⁵⁶ Bohužel se přiložený dopis nezachoval a není známo, kdo to byl.

Během roku 1949 dostal Vilím vzkaz z Československa od dr. ing. arch. Kliky: „Podzemní hnutí utvořeno... vysílejte hlášení... heslo... 7 rudých růží... Pak obdrží posel z Prahy knihu, dle které podle čísel bude moci Londýn podávat zprávu... Tajný Code.“ Dobrodružný tón tohoto vzkazu naznačuje, že šlo buď o fantazii, nebo provokaci.¹⁵⁷

Podle služebního hlášení se agent Avion setkal s Vilímem v roce 1950 „kdy byl náš spolupracovník na stipendijním pobytu v Anglii, tomuto nabízel možnost perspektivní spolupráce až po případné doručení vysílačky...“¹⁵⁸ Identita agenta Aviona není známa. Píše se o něm také v pozorovacím svazku Haselmana, protože byl poslán navštívit Haselmanovu matku.¹⁵⁹

V roce 1956 hlásil agent Odborář, jehož identita také není známa, že s Vilímem je Svoboda: „drží pohromadě“.¹⁶⁰

154 AMV, OB r. č. 2231/285 MV, s. 94, 26/3/48.

155 Tamtéž, s. 111, 18/6/48.

156 Chuter Ede Vilímovi 29/9/48 BL ADD.MS. 74986 f.63.

157 Zpráva pí. Müllerové 1949 BL ADD.MS. 74963 f.237.

158 AMV, OB r. č. 2231/285 MV, s. 345, 10/7/71.

159 AMV, a. č. 4348 MV, s. 61, 26/10/66; podle emailu Haselmana Šimsově 6/4/06 (v soukromém vlastnictví) byl to pravděpodobně Radoslav Vaníček, nar. 4/7/10.

160 AMV, OB r. č. 2231/2/6/1 MV, 23/7/56.

Pomocí agenta PK byla v roce 1957 získána fotografie Vilíma s jeho synovcem Antonínem Rýgrem.¹⁶¹

V roce 1969 byl Avion znovu poslán za Vilímem: „V. věnuje při styku s našimi občany mimořádnou pozornost tomu, za jakých okolností vycestovali do zahraničí.“¹⁶² Pokus se asi nepodařil, protože Avion o dva roky později „pozbyl možnost výjezdu do zahraničí“.¹⁶³

V době normalizace si většina agentů, kromě Žaludové, s Vilímem psala nebo telefonovala. Bylo známo, že Vilím byl ochoten za telefonní rozhovory platit. Agentům byl proto dáván příkaz, aby za telefonáty s Vilímem neplatili.¹⁶⁴ Miroslav Krčmář jezdil za dcerou do Švédska, odkud Vilímovi telefonoval.¹⁶⁵ Jiří Lom po roce 1968 opakovaně telefonoval Vilímovi a podával o tom hlášení.¹⁶⁶ Jaroslav Peřina měl příkaz při výjezdech do zahraničí pravidelně zavolat Vilíma „na jeho účet“.¹⁶⁷

6. Korespondence s rodinou a pronásledování rodiny

Korespondence s rodinou

Když Vilím odešel do exilu, zůstala doma jeho matka, sestra provdaná za Rýgra a synovec. Po Mirce Vilímové zůstali rodiče Pánkovi.

Vilím dostával občasně zprávy o rodině od přátel: „Po odchodu Blažeje dělali komunisté výtržnost pod okny jeho matky. Tak hledíme dostat ji ven z Prahy. Snad se to brzy podaří. Finančně je zajištěna.“¹⁶⁸

Na začátku exilu bylo riskantní psát domů, a dopisy se proto posílaly pod cizím jménem a často i z jiné země, než kde exulant žil.

V září 1949 napsal Vilím Plášilovi: „Naskytla se nám příležitost zařídití doma, aby nám rodina mohla psátí. Budou to dopisy, na nichž nebude uvedena zpáteční adresa a podepisovány budou krycími jmény. Budou to zprávy jenom o rodičích. Z opatrnosti nechceme však, aby byly posílány do Anglie. Udali jsme proto adresu: Frany Müller, Zürich, Badenerstrasse 775. Neměli jsme čas se Tě zeptat. Jsme však přesvědčeni, že to můžeš zařídit.“¹⁶⁹ Plášil to zařídil a Vilímovým se o korespondenci s rodinou pečlivě staral.

161 AMV, a. č. 66724 MV, s. 61, 5/6/57.

162 AMV, OB r. č. 2231/285 MV, s. 345, 10/7/71.

163 Tamtéž, s. 345, 7/10/71.

164 AMV, a. č. 715038/2 MV, s. 40, 15/5/74.

165 Krčmář Vilímovi 1/7/70 BL ADD.MS. 74992 f.142; AMV, OB r. č. 2231/1/3 MV, s. 98, 8/70.

166 Lom Vilímovi 13/9/70 BL ADD.MS. 74992 f.155-9; AMV, OB r. č. 2231/285 MV, s. 358, 7/9/73; tamtéž, s. 366, 3/11/75; AMV, r. č. 12613/320 MV, 12/68; tamtéž, s. 19–20, 14/2/69; tamtéž, 25/8/70; 12613/320/I MV, s. 319, 24/5/73; 12613/320/II MV, s. 83, 7/9/73; OB r. č. 2231/285 MV, s. 366, 3/11/75; tamtéž, s. 375, 25/8/76.

167 AMV, a. č. 715038/2 MV, s. 40, 15/5/74; tamtéž, s. 119, 25/4/75; tamtéž, s. 363, 27/5/75; r. č. 12613/320 MV, s. 187, 3/11/69; r. č. 12613/320/I MV, s. 166, 19/10/72; tamtéž, s. 184, 29/11/72; a. č. 715038/2 MV, s. 17, 1973; r. č. 12613/320/I MV, s. 220, 8/2/72; tamtéž, s. 293, 15/5/73; a. č. 715038/2 MV, s. 27, 19/9/73.

168 Z domova 1/5/48 BL ADD.MS. 74963 f.40-1.

169 Vilím Plášilovi 28/9/48 Churchill Archives BVLM 02/03.

Vilímova matka zemřela v roce 1952, Antonín Pánek na začátku 50. let a paní Pánková v roce 1960. Antonín Pánek (nar. 1873) byl spisovatel a úředník. V Churchill Archives je sešit s jeho rukopisy.¹⁷⁰

Agenti, kteří sledovali členy Vilímovy rodiny

Eduard Čumpelík, krycím jménem Čihák, byl vzdálený příbuzný paní Pánkové. V roce 1951 se neúspěšně pokusil překročit hranice do západní zóny Německa. Měl u sebe dopis pro Vilíma, s kterým chtěl vejít ve styk.¹⁷¹

Záznam jeho činnosti pro StB je zachován v Archivu Ministerstva vnitra.¹⁷² Mezi lety 1954 a 1957 měl úkol navázat styk s paní Pánkovou a vyzvědět informace o Villímovi. Později byl použit pro usvědčení Vilímova synovce, fotbalového trenéra Antonína Rýgra.

Od roku 1956 navštěvovala paní Pánkovou Jolanta Žaludová, krycím jménem Jana nebo Soňa.

Antonín Rýgr byl v roce 1959 vzat do vazby za to, že se v Anglii setkal se svým strýcem. Byl odsouzen k odnětí svobody na tři roky. Když se uvolil spolupracovat s StB, byl mu trest zkrácen.¹⁷³ Záznam jeho činnosti je zachován v Archivu Ministerstva vnitra.¹⁷⁴

Útržky příběhu paní Pánkové¹⁷⁵

V září 1954, šest let po odchodu její dcery do zahraničí, ji navštívil její příbuzný C. („pramen“ C) a podal o tom zprávu: „...Řekl jsem jí, že jsem opět služebně v Praze a že jsem jí tentokrát přinesl něco na přilepšenou... že mám v Ústí známého lékárníka... že bych jí třeba napsal dceři dopis, ví-li adresu na dotyčnou osobu do Švýcar. Tak mně řekla, že zatím nemá adresu, neboť matka dotyčné osoby zemřela... na poště je zařízeno tak, že by dopisy přijímala a odesílala F. P., která bydlí v témž domě a která dříve Mirce posluhovala... zda by mně fotografii (Mirky a Blažeje) nepůjčila, že bych ji rád ukázal své ženě... když Mirka s Blažejem bydleli u Bělinů... zda by třeba nechtěla v U. vyřídít něco u K. ...oni k ní vždy jednou zajedou...“

V srpnu 1955 ji navštívil znovu a podal o tom hlášení: „Těší se celkem ještě dostatečněmu zdraví, avšak jest již patrné, že jí paměť poněkud vynechává... že je celkem opuštěná a kdyby se na ni občas nepřišla podívat V. L. a pí. správčová... K. ji občas přijde navštívit... Blažej je zaměstnán... Mirka vede domácnost... Plášilovi se odstěhovali...“ Poznámka nadřazeného: „K. — jmenovaná prochází na OO-MV Ústí, kde je vedena v ev.[evidenčním] svazku.“

170 Churchill Archives BVLM 1/16.

171 AMV, a. č. 888958 MV, s. 3, 14/8/52.

172 AMV, a. č. 888958 MV.

173 MV, a. č. 601814 MV, s. 19, 12/7/72.

174 AMV, a. č. 601814 MV.

175 AMV, a. č. 66724 MV, s. 23, 25, 28, 33, 46, 49, 50, 56, 58, 64, 80, 81, 82.

V květnu 1956 podal pramen C. další hlášení: „...nemůže se pohybovat... K. a J. mají být od její sestry dcery... Milada sestra Blažeje a matka státního trenéra Rýgra... nenavštěvuje vůbec... Druhá sestra Blažeje Tonička zemřela... Dříve k ní chodila ještě D. a ta jest již delší dobu nemocná... a jistá H., která má syna v Kodani... již dostává dopisy přímo... Mirka na dovolenou k Plášilům... pozdrav od Evičky a Honzy... Adresa 14 Elms Ave...“ Poznámka nadřezaného: „Spolupracovník nebyl prozatím na jmenovanou úkolován.“

V červnu 1956 byla napojena agentka J.: „...pojede v září letošního roku do Londýna... představí se jako pracovnice důchodového zabezpečení.“ Pramen J. paní Pánkovou navštívil o několik dní později a hlásil: „Řekla jsem jí... v Anglii mám matku... zde mám manžela, jedno dítě... Pánková je stará senilní žena se špatnou pamětí, která velmi ráda hovoří o své dceři...“

V říjnu 1956 bylo podáno hlášení o návštěvě u Vilíma v Londýně. Schází první stránka. Pisatelkou byl pravděpodobně pramen J.: „...Dostal prý nabídku z ČSR, aby se vrátil domů... Vilímová prohlásila, že by chtěla dostat svoji matku nějakým způsobem do Anglie... Vilím má sestru, která je velkou komunistkou... její syn je fotbalistou... naznačil, že s tímto svým synovcem má spojení... Manželka... číšnice...“ V prosinci 1956 pramen J. hlásil: „synovec... poslal přítele, aby mu dala adresu na Vilímovy... trenér Rieger [sic] byl na návštěvě u Vilímů...“

Pramen C. setkání Vilíma s Rýgrem potvrdil v dubnu 1957: „Pramen se setkal s Rýgrem. Rýgr zatelefonoje Blažejevi z Cardiffu a Blažeje za ním přijede...“

Neznámý pramen (možná pramen H.), který se asi setkal s Vilímem, hlásil v dubnu 1957: „V minulém roce se sešel údajně Vilím v Londýně se svým příbuzným Riegrem [sic]...“ O měsíc později byl znovu napojen pramen H.: „...znovu napojit... co je Vilímovi známo o činnosti trockistů v zahraničí, a prověření, jakého charakteru jsou styky Vilíma s Riegrem [sic]...“

Pramen S. (původně asi pramen J.) hlásil o své návštěvě u Vilíma: „...ptal se na různé politiky... pramen byl u Strossa a Swinglera a že pro ně dělá tady tlumočnicka... manželka pracuje jako kontrolorka zboží v továrně na svetry...“

Ve „zpracování“ z června 1957 se píše: „Rýgr dovezl od Vilíma konzervy, které Rýgrová předávala v přítomnosti agenta [t.j. asi pramene C.] paní Pánkové...“

Hlášení pramene S. o návštěvě u Vilíma v únoru 1959: „...dnes již nehraje žádnou politickou úlohu... že by někdo pramena znovu k Vilímovi poslal... Vilím říká pramen naivní po politické linii... posel z čs.vyslanectví v Londýně, který jej vyzýval k návratu do vlasti... kdyby pramen neměla manžela a děti, tak že by pro něho mohla leccos udělat...“

V září 1959 navštívil pramen S. paní Pánkovou: „...po nemoci... jejich Toníček je zavřený... On prý měl dostat asi 7 let, sebrali mu auto, ale pak ,na něho nemohli nic najít‘, a tak mu auto vrátili a on konečně dostal jen 3 roky.“ V prosinci 1959 ji navštívila znovu: „...ve velmi špatném zdravotním stavu... dlouho žít nebude... aby se Mirka přijela podívat...“

V únoru 1960 podal pramen S. hlášení o další návštěvě Vilíma: „...aby matku navštívila... není uskutečnitelné... nespravedlivé zatčení jeho synovce Rýgra... Vilím určité informace o Československu zřejmě má...“

Poslední záznam od pramene S. v únoru 1960: „...naprosto senilní dojem a vcelku dost nesouvisle mluví...“ Rozhodnutí nadřízeného: Agent nebyl více k Pánkové úkolován.

Paní Pánková zemřela. Tento smutný příběh ilustruje, jak bezohledně bylo zacházeno s některými příbuznými exulantů.

7. Závěr: Jak byla StB informována o Blažejí Vilímovi

V některých ohledech byly informace, které čs. úřady získávaly o Vilímovi a o sociální demokracii v exilu, překvapivě přesné. V prvních letech exilu sice úřady měly problém zjistit i základní údaje, jako třeba Vilímovu adresu, ale jejich informační síť se postupně zlepšovala.

Vilím, díky své spolupráci s britskou službou, byl většinou varován před agenty, kteří s ním navazovali kontakt. U některých však asi o jejich závazcích StB nevěděl, například u Antonína Bareše a Jiřího Loma.

Některé zprávy, které se nacházejí v dokumentech StB, jsou nepravdivé, až fantastické: Jan Havlík vypovídal, že Vilím měl tmavé vlasy a dvě děti, zatímco Vilím byl už od války bělovlasý a bezdětný.¹⁷⁶ V roce 1953 byla hlášena jeho návštěva v Praze a rok před tím, v roce 1952, jeho úmrtí: „Dle zprávy došlé do Prahy zemřel ve Švýcarsku býv. gen. taj. soc. dem. strany Blažej Vilím. Nezemřel však na tbc (tuberkulózu), kterou si měl ve Švýcarsku léčit, nýbrž se oběsil.“¹⁷⁷ Ve skutečnosti Vilím žil v Londýně až do své smrti v září 1976 a do Prahy se nikdy nevrátil.

176 AMV, OB r. č. 2231/6/2 MV, s. 174, 20/2/57.

177 AMV, OB r. č. 2231/285 MV, s. 197, 25/3/53; tamtéž, s. 196, 22/12/52.

Příloha č. 1 Vilímův zápis 3/11/55 (BL ADD.MS. 74991 f.107-8)

Dne 1. listopadu 1955 o 8. h. večerní zazvonil u mého domu muž, který žádal rozhovor se mnou. Nepředstavil se, ani potom, kdy mu bylo sděleno, že nejsem doma a že se vrátím velmi pozdě. Ačkoliv byl požádán, nezanechal žádný vzkaz a sdělil, že přijde příští den.

Dne 2. listopadu t. r. dostavil se týž muž znovu, v 7.15 h., tj. 15 minut po mém návratu domů. Představil se jako tajemník Československého vyslanectví v Londýně, Paclík. K následujícímu rozhovoru, trvajícimu 10–15 minut, došlo ve stoje, v hale mého domu.

P: „Dostali jsme pokyn z Prahy, abychom u Vás zjistili, zda-li jste ochoten uvažovati o návratu do Československa. Mám Vám sdělit, že je pro Vás cesta do Československa kdykoliv otevřena, bez ohledu na to, co se dělo v minulosti, a že jsou pro Vás možnosti pro uplatnění podle Vašich schopností. Zdůrazňuji, že jsem jenom poštákem, který Vám má učinit toto sdělení, protože ve Vašem případě by eventuelní konkrétní jednání bylo vedeno vyššími autoritami.“

V: „Jsem velmi překvapen. Do Československa se ovšem hodlám jednou vrátit. Sleduji velmi pozorně mezinárodní vývoj. Vyvíjí se směrem, který jsem očekával a v čem jsem se lišil od velké části exilu. Potvrdilo se to zejména v poslední době na Rakousku a potvrdí se to i v případě Československa. Proto jsem přesvědčen, že poslední léta svého života budu moci trávit někde na Sázavě nebo na Brdech. Rozhodně však neuvažuji o návratu domů nyní, za nynějších okolností v Československu, kdy všichni moji političtí přátelé, pokud jsem informován, jsou ve vězeních. Můj návrat domů v každém případě je otázka jenom politická a ne osobní. Osobní důvody by v žádném případě nerozhodovaly, nehledě k tomu, že žádné osobní důvody nemám.“

P: „Snad je zde osobní důvod. Máte tam těžce nemocnou maminku.“

V: „Moje matka zemřela před několika lety.“

P: „To jsme tedy obdrželi špatnou informaci. Je samozřejmé, že jde o politickou záležitost, a proto jsem Vám zdůraznil, že konám jenom úlohu poštáka a že my sdělíme do Prahy Vaši odpověď.“

V: „Jsem překvapen, že přicházíte s takovým sdělením v den, kdy vypršela lhůta pro amnestii exulantů.“

P: „Ta trvá do 9. listopadu. Váš případ nemá nic společného s amnestií. Ujišťuji Vás, že nejde o to, aby Váš návrat domů byl jakýmsi zářným příkladem o úspěchu akce. Ani by to časově nebylo možné, nehledě k tomu, jak jste sám řekl, jde o politickou záležitost, vyřízení může trvat delší dobu. Snad byste mohl formulovati Vaši odpověď na moje sdělení, kterou bych mohl postoupiti do Prahy.“

V: „Tak jim tedy vyřídíte 1) že jsem nabídkou velmi překvapen, 2) že jsem přesvědčen o tom, že se jednou budu moci do Československa vrátit, 3) že se nemohu do Československa vrátit v době, kdy všichni moji političtí přátelé jsou ve vězeních za názory, které jsem zastával společně s nimi a které zastávám i dnes. Vyřídíte jim, že jsem stále ten samý Vilím, který 19. února řekl Gottwaldovi a Slánskému ‚Není v zájmu socialismu, aby každou dělnickou domácnost hlídal policajt‘.“

P: „Já Vaši odpověď přesně sdělím do Prahy. Jste ochoten slyšet reakci? Myslím, že byste nám měl poskytnout příležitost, abychom Vám ji sdělili.“

V: „Nemám rád návštěvy, které se předem neohlásí, jak jste to udělal dnes a včera.“

P: „Vidím zde telefon. Mohu dostat číslo. Já se Vám ohlásím předem.“

V: „Je v telefonním seznamu už 5 let.“

P: „Mohu Vás zastihnout telefonem během dne?“

V: „Ano, EUSton 2668.“

Příloha č. 2 Prosserův zápis 15/11/48 (BL ADD.MS. 74963 f.255-64)

Major Jaroslav Prosser

V neděli 14. listopadu 1948 o 19.35 bylo v domě, kde bydlím, to jest 37 Kensington Park Gardens, London W11, dlouze dvakrát zazvoněno. Ježto vím, že jest zvykem ve večerních hodinách nikomu neotvírati, neb majitelka domu tvrdí, že nájemníci mají klíče a svým hostům si pak mají otevírati sami, z určitého instinktu jsem sešel k domovním dveřím a otevřel jsem sám. U domovních dveří stál muž, který se anglicky tázal, zda v domě bydlí pan Prosser. Byl to muž střední až vyšší postavy, oděný ve světlejší plášť do deště, v tmavém klobouku. Řekl jsem mu, že oním hledaným mužem jsem osobně. Muž se otočil směrem do ulice, vkročil do domu a ukázal mně, abych za ním zavřel dveře. Pak mi posunkem naznačil, zda může mluvit, a když jsem kývl na souhlas, začal anglický rozhovor. Přerušil jsem jej a řekl jsem mu, že neznám anglickou řeč a že mluvím jen česky a německy. Muž na to okamžitě zahájil německý rozhovor a řekl mi, že jde o mého přítele Václava, který přišel z Prahy a který mi vzkazuje, kdy a kde s ním tohoto večera chci mluvit. Abych nezapříčinil jakékoliv podezření, prohlásil jsem, že jsem s tímto ochoten mluvit okamžitě a požádal jsem muže, aby počkal v domě, že si jen vezmu plášť a půjdu s ním. Muž souhlasil a já jsem zašel do pokoje, kde jsem si vzal kabát a šeptem jsem naznačil Magdě, aby podle sjednaného plánu po mém odchodu uvědomila mjr. Pollaka. Toto rozhodnutí jsem učinil ve smyslu sjednaného souhlasu ze čtvrtka 11. listopadu 1948, kde bylo naznačeno, že se ve večerních hodinách nelze nic pro ev. odposlech podniknouti a že mohu jednat samostatně; mjr. Pollaka jsem chtěl dáti uvědoměti jen podle naší interní dohody, aniž bych chtěl nějaké jím zařizované opatření. Oblečení jsem provedl rychle, abych vyloučil nějaké podezření o nějakém opatření, a s uvedeným mužem jsem vyšel z domu.

Tento muž mne vedl dle tohoto plánu z domu 37. Kensington Park Gardens, kde bydlím, směrem do ulice Ladbrooke Grove, kde asi 100 metrů od rohu čekal muž v plášti z anglické látky hnědé barvy, klobouk podobné barvy a brýlích. Domníval jsem se že mě tam bude, ve smyslu dopisu z Prahy, očekávati Dr. Písecký, ale zjistil jsem, že to není on. Muž mně byl však velice povědomý a ihned jsem si uvědomoval, že se jedná o někoho z Ministerstva vnitra. Nenechal jsem to na sobě znáti a zeptal jsem se, co si ode mě přeje. Řekl, že chce se mnou mluvit, a abych si sám určil místnost kde. Prohlásil, že je ochoten jíti kamkoliv i do mého bytu. Pozoroval jsem, že očekává, co řeknu. Odvětil jsem, že bych nepokládal za dobré řešení svůj byt a nabídl jsem restauraci Polonie u nádraží Viktoria, kde, jak jsem prohlásil, jsem asi dvakrát byl a byla vždy poloprázdná a tudíž pro rozhovor dosti vhodná. Muži německy se dohodli a projevíli souhlas. Onen anglicky mluvící muž pak zavolal kolemjedoucí taxi a udal mu jako cíl nádraží Viktoria. Když jsme přijeli před nádraží, vybídl mne onen Čech, abych šel první, že půjdou asi tak 20 metrů za mnou. Uposlechl jsem a vedl je tímto způsobem do oné restaurace. Ježto však byla neděle, byla také plná. Dohodli jsme se, že to za daných okolností není vhodné místo a muži se mě dotázali, zda mohou oni místnost navrhnouti. Souhlasil jsem a onen anglicky mluvící muž pak zavolal nové taxi a udal mu nějakou adresu. Po celou cestu se nemluvalo a vůz zastavil před nějakým podnikem, kde jsme vystoupili a šli dovnitř. Jak jsem pak zjistil, jednalo se o restauraci „Chez Auguste“ v Soho.

Onen anglicky mluvící muž nás u vchodu opustil, když tlumeně, neb jsem dával pozor, se německy dohodli, že asi za půl druhé hodiny se vrátí pro onoho Čecha. Podnik má dvě restaurační místnosti. Prošli jsme první a sedli si do druhé. Ježto toto místo bude mít ještě později úlohu, připojuji plánek.

Když si muž odložil klobouk a plášť, rozjasnilo se mi. Předě mnou stál Dr. Šindelář, zástupce přednosta zpravodajské ofenzivní služby československého Ministerstva vnitra. Nedal jsem to však ještě na sobě znáti. Čekal jsem. Muž vytáhl z náprsní kapsy dopis a předal mi jej. Jde o dopis Dr. Píseckého, který v originále přikládám ke zprávě. Přečetl jsem jej a rozhodl jsem se k postupu. Muž byl velmi pánovitý a nepřístupný, ale to jsem nemohl potřebovat. Řekl jsme mu. Znáš Tě. Jsi

Dr. Šindelář, zástupce šéfa zpravodajské služby Dr. Wehleho. Viděl jsem, že mé prohlášení jej ohromilo neb se domníval, což z dopisu vyplývá, že jej osobně neznám. Posadil se a řekl velmi tiše. Jak to vše víš? Odvětil jsem. Poznal jsem Tě, neb jsem s Tebou studoval na reálném gymnáziu v Praze XII Slovenská ulice. Na Ministerstvu vnitra jsem Tě sice spatřil, ale Tvé jméno jsem si tehdy neuvědomil. Před časem, když Ingr přijel z Paříže, ptal se mne Vilím, zda znám nějakého Dr. Wehleho a Šindeláře, neb byl o jejich pozicích gen. Ingrem informován. Tehdy jsem si ještě neuvědomoval, že Tě znám, a řekl jsem jim, že o Tobě nic nevím. Zde však se mně najednou vyjasnilo, a proto vím, kdo jsi. Dr. Šindelář řekl. To je ovšem škoda, neb jsem zde pod svým pravým jménem a oba bychom na to mohli doplatit. Jeho pánovitost a neochota pominuly. Stal se přátelským, i když rezervovaným. Řekl, že jest zde již několik dní, přijel jen s mým úkolem a poslal mě na adresu Linden Gardens 4 dopis, kde mě zval na sobotu dne 13. listopadu 1948 na schůzku. Jednalo se o místo před nějakým domem v Putney. Čekal tam ale marně a teprve dnes, to jest 14. listopadu, dostal od Laguse moji zprávu, kde byla uvedena nová adresa. Dr. Písecký nepřicházel v úvahu, neb bude od mého případu distancován. Proč, zatím nesdělil, neb naznačil, že se o tom zmíní později. Poznámka: Pro dopis si dojdou, ježto však tam již dlouho nebydlím, jest možné, že bude na nějakém poštovním úřadě. Bylo by dobře jej vyzvednouti, pro informaci, o jaké místo šlo.

[Poznámka na okraji] Ona věc Ingr a Vilím není pravdivá. Nenapadlo mě však nic jiného. Nevím, zda můj postup bude schválen, ale jednal jsem dle náhlého rozhodnutí, neb jsem si chtěl usnadnit rozhovor. [Konec poznámky]

Ježto byl hladov, požádal, abych mu objednal večeři, kterou rychle snědl, a pak řekl, že má se mnou projednat následující.

Přijel, aby mne vyslechl, sdělil mně pokyny, zařídil nejnnutnější a dle jednání podal v Praze hlášení.

Především veze pozdravy našeho šéfa Jindřicha Veselého, který jest se mnou naprosto spokojen a skládá ve mě nejmožnější naděje a důvěru. Jsem jím pokládán za eso čl. zpravodajské služby a bude učiněno vše, aby mé posláním mohlo skončiti očekávaným výsledkem. Jsem žádán za prominutí za potíže a ev. nebezpečí, kterým jsem byl vystaven, bude učiněno vše, aby něco podobného již se nedělo a potíže byly odstraněny. V ČSR bylo učiněno vše, aby na mě nepadlo podezření. Za můj útěk byl zatčen Dr. Písecký, zbaven odpovědného místa a pro zesílení dojmu tvrdě s ním při vyšetřování zacházeno. Bude pravděpodobně vyřazen vůbec z výkonné bezpečnostní služby a vyřazen však také z mého úkolu.

/CHECK/ O mém posláním je informován jen Gottwald, Nosek, J. Veselý, Slánský, Dr. Písecký a Dr. Šindelář. Nikdo jiný o mém posláním neví, jest o mně nejhůře referováno a dokonce v důvěrných jednáních na Ministerstvu vnitra bylo nadhozeno i moje likvidování.

Aby co!!! se krylo i možné podezření, jak i co!!! jiné zprávy chodí z Londýna, bylo naznačeno na odpovědných rozmluvách, vhodnou formou jméno Dr. Bernarda a ing. Volinové. Ovšem ještě něco jiného a zvlášť důležitého se provádí, neb tak se prý cení můj útěk. Nezahajuje se vyšetřování proti sociálním demokratům, ačkoliv se o jejich určité činnosti ví. Dokonce proti několika národním socialistům bylo vyšetřování zastaveno, neb směřovalo na sociální demokraty. Vše se dělá proto, aby moje pozice, v souvislosti jejich zatýkání, nebyla otřesena...

To prý mně má říci, abych byl přesvědčen, jak jest posuzováno mé posláním v Anglii a jak daleko jde Ministerstvo vnitra pro posílení mé pozice. Dále mně vzkazuje Veselý. Nerozhodovaly by finanční prostředky na mě vynaložené. Jen s ohledem na úkol však mluví i v tomto případě postupovati opatrně, neb i takováto věc by mohla úkol ohroziti. Zatím musím dělati vše, abych se nelíšil od ostatních, ba možná ještě více. To ovšem neznamená, že bych však měl z nedostatku ev. onemocnění. Mám jíst hlavně ovoce, abych měl dostatek vitamínů, neb mise se zdá míti dlouhodobě trvání a musím proto hlavně nervově vydržeti. Zatím dostanu 100 liber. Jest ponecháváno na mně, jak dlouho s tím vystačím. Předpokládá se však, že s uvedeným obnosem budu počítati jako s přilepšením a že může vystačiti alespoň na 4 měsíce. Včas mám poslati zprávu, když obnos bude vyčerpán. Peníze v llibrových bankovkách obdržím ve čtvrtek ve 20 hodin večer v té samé

restauraci, to jest „Chez Auguste“ v Soho, kde mně je předá onen anglicky mluvící muž proti potvrzení. Když z nějakých důvodů se schůzka neuskuteční, pak předání bude provedeno na tom samém místě a ve stejnou hodinu v pátek.

S mým úkolem se počítá, nenastanou-li nějaké nepředvídané okolnosti, na dlouhou dobu. Bylo mu uloženo, aby mně přímo v tom směru tlumočil příkaz J. Veselého.

Musím učinit vše, abych se dostal do zpravodajského úřadu ke gen. Ingrovi. Musím pracovat k tomu, abych tam získal ten největší vliv. Nemám se exponovat politicky, i když mám zůstat mužem sociální demokracie. Nemám si již hledět Vilíma, v tom se přímo mění příkaz, neb dle dobrých zpráv jeho pozice není již suverénní. A jednoznačným příkloněním k jeho osobě bych mohl vliv ohrozit. Mám se držet Majera, neb ten má důvěru čl. pravice, což o Vilímovi, pro jeho zatížení z minula, nelze tak říci. Též, jako odborník, mám se nenápadně ucházet o přízeň ostatních stran, hlavně strany agrární, mám-li tam možnosti, neb její exponenti budou mít v čl. emigraci značný vliv. Na každý pád snažit se budovat si pozici jako odborník ve zpravodajské službě, pro což mám za úkol učinit vše. Zatím neriskovat. Kdybych jen stín podezření zjistil, třeba měsíc i déle nepodávat zprávu, zatím to nevádí, neb Ministerstvo vnitra dostává odsud zprávy, které svou kvalitou i rozsahem jsou zatím plně postačující.

Můj úkol jest dlouhodobý. Může trvat, nenastanou-li nepředvídané okolnosti, které se však zatím vylučují, snad rok i déle. Záleží to především na tom, jak rychle by šla výstavba zpravodajského úřadu, mé postavení v něm a rozsah získaných zpráv. Nemá skončit dříve, dokud se nebude vědět o všem důležitém, hlavně o spojích s ČSR, zpravodajských spolupracovnících v ČSR, znalostech politického podzemí, jakož i plánů emigrace včetně dohod se západními mocnostmi. V tom okamžiku mé poslání skončí a já mám být bezpečnou cestou dopraven zpět do ČSR. V případě nebezpečí zůstává jako místo mého útočiště čl. velvyslanectví. Mám se v takovém případě hlásit u čl. velvyslance Dr. Kratochvíla, který připravenými falešnými dokumenty zařídí spolehlivou cestou mé dopravení do ČSR. Jiná cesta, pro kvalitu britské tajné služby, se zatím nejeví J. Veselému účelnou.

Dle rozhodnutí Prahy vylučuje se z mého úkolu Lagus. Na jeho místo nastupuje W. K. B. Marschall, 33 Vicarage Road, East Sheen, London SW14, tel. PROspect 3933. Jedná se o Angličana – komunistu, takže je vhodnou osobou. To však není na trvalo. S ním budu ve styku asi do konce roku 1948. V novém roce obdržím novou osobu, neb bylo rozhodnuto pro moji bezpečnost tyto osoby střídati, aby moje riziko bylo co nejmenší. Můj styk s jednou osobou nesmí trvat déle než nejvýše 2 měsíce. Vždy se bude jednat o osobu naprosto bezpečnou, takže nemusím se obávat z této strany žádného prozrazení.

Osobě Marschalla budu se hlásit jako Wegner, načež on se mě zeptá, zda Bert. Když odpovím ano, znamená to, že oba jsme praví a dohodneme si vždy schůzku u něho. Mám jej volati nejlépe ráno mezi 8–9 hod.

S ohledem na moji bezpečnost budu mít vždy u osoby a la Marschall doslaný dobrý psací stroj. Nařizuje se mi, že nesmím zprávy psát doma a nosit je s sebou, neb se mně může něco státi a mohlo by se na to přijít. Mám mít toliko psané poznámky, které ještě nic neznamenají, a zprávu psát u Marschalla neb osoby jiné, na jeho místo jmenované, která zařídí doručení mé zprávy čl. zastupitelskému úřadu, jehož diplomatickou cestou půjde zpráva do Prahy. Od Dr. Šindeláře jsem dostal jméno Marschalla na lístku, který vytrhl ze svého zápisníku a který ke zprávě přikládám.

Otohe Demle. Pro přijetí zpráv zatím zůstává. Dr. Šindelář s ním jednal. D. si mě velmi chválí, že dobře a vtípně pracuji, a prý se vysvětlilo, že to s tím ohrožením není tak velké. Přesto však bude v Praze referovati a jest prý možné, že i za něho bude dána náhrada. Ovšem i zde se budou osoby měnit, takže kdyby i zatím se tomu tak nepřikládala akutnost, v novém roce bude zaměněn osobou jinou. Mám proto mít strpení, neb jsou určité potíže, které není zatím možno tak hladce překlenouti. Bylo změněno datum. Zpráva pro mne má být u Demla vždy kolem 15. každého měsíce, kdy si ji mám obvyklým způsobem vyzvednout.

Současně po nynějším zjištění, které Dr. Šindelář zde provedl, bude asi rozhodnuto v Praze, abych v lednu pak již byl ve styku za pomoci kódu neb tajného inkoustu. To prý asi obdržím jistě

k Demlovi, současně s návodem. O tom budu však zvláště vyrozuměn, neb se s tím čekalo, až jaké informace přiveze z Londýna Dr. Šindelář. (Dle hovoru jednalo se o informace o mé osobě, aniž by bylo zveřejněno, o co jde a v jaké souvislosti.)

Pokud se jedná o můj úkol, v případě přerušení diplomatických styků resp. války to bude přesně vypracováno v Praze a ježto nehrozí žádné bezprostřední nebezpečí, bylo by to se mnou projednáno v další schůzce, která se má opět konati za pár měsíců, a to buď zase v Londýně, aneb jiném městě dle mé možnosti. V tom případě obdržím zprávu podepsanou „Václav“, kde v den a hodinu ve zprávě udanou se s osobou vyslanou sejdu opět v restauraci „Chez Auguste“ v Soho. V případě válečného nebezpečí buď by někdo za mnou přijel, anebo by se mnou věc projednal někdo ze zastupitelského úřadu. Mé náměty si poznamenal.

Mé posláním do Ameriky, ve smyslu zprávy, předložil k uvážení J. Veselému. Uznal, že v případě, bude-li strana na tom trvati, budu museti uposlechnouti. Mám však učiniti vše, abych vedení strany od toho záměru odvrátil. Kdyby to však nešlo, snažiti se tam býti jen omezenou dobu a vrátiti se do Londýna, neb můj úkol jest v Anglii. Naznačil, že i z Ameriky mají dobré zprávy. Ministerstvo vnitra je mně ochotno, budu-li pracovati u Ingra, dodávati pravdivé a hodnotné zprávy dle mé potřeby, aby má použitelnost a schopnost se prokázala tak, abych měl oporu ve svých stycích a kvalifikaci. V tom případě mám pak sdělit, co a jak bych potřeboval a žádanému pokud možno bude vyhověno.

Dr. Šindelář se informoval, jak dalece je M. Baumová !!!! informována o mém úkolu. Řekl jsem mu, že je přesvědčena, že pracuji pro emigraci. Měl mně vyříditi pokyn, že nemá být zapojena do žádné mé práce. Pohnutky k tomuto pokynu dle prohlášení sám neví.

Osoby, které jsou uvedeny ve zprávě jako podezřelé pro práci s KSČ, předložit k posouzení Veselému. Jeho rozhodnutí mně bude sděleno v písemné zprávě na Demla, tak jako postup, co mám dělati v podobných případech. Na každý pád já osobně se mám vystřihávati osobních přátelství s kýmkoliv a míti na paměti stále jen svůj úkol.

Mám-li něco důležitého pro Prahu, mám to připraviti a výjimečně předati ve čtvrtek nebo v pátek onomu anglicky mluvícímu člověku, který zařídí další doručení.

V osobních dotazech potvrdil zproštění funkce Dr. Hory, Dr. Wajse a Dr. Staňka, ale popřel jejich zatčení. Vyloučil úplně onu zprávu o komisi u Ministerstva vnitra vedenou důstojníkem NKVD Azojovem, neb toto dle něho smyšlené jméno už bylo uváděno v taktě z jiných zpráv o Jáchymově. Řekl, že když už by se něco podobného vytvořilo, že pak by to nebylo na vnitru, což asi prý sám uznám. Řekl, že mají zprávy o tom, že Dr. Toman jest v mimořádné péči Američanů ve Frankfurtu. Ale vtom přišel onen muž, který mluví anglicky, a Dr. Šindelář okamžitě hovor ukončil. Situace se stala takovou, že trvání na informacích by bylo nápadné, neb Dr. Šindelář jest osobou nepřístupnou.

Ke konci prohlásil Dr. Šindelář, že měl za úkol zjistiti určité okolnosti, sdělit mi pokyny, zaříditi nejnmutnější a o návštěvě podati zprávu v Praze. Dle jeho názoru hlavní bylo provedeno. Vím, co chtějí, vím, kam zprávy a jak mám dávat, vím, kde budu dostávat jejich pokyny, jsem zatím finančně zajištěn a vím co dělat v případě nebezpečí. Co zatím nebylo provedeno aneb bylo provedeno v míře dle mého názoru nedostačující, mám sdělit písemně. Jest mi plně důvěřováno, skládá se ve mě velká naděje a slibuje se mi, po skončení úkolu, odškodnění v takové míře, jaké zatím nikdo neobdržel. Mohu se rozhodovati samostatně, dělati co a jak chci, jen však dávatí na sebe velký pozor a budovati pozici.

Rozhovor skončil za 2 hodiny. Schůzka, ježto jednáno dle směrnic Dr. Šindeláře, které tím splněny, nebude opakována. Prosím o pokyn, zda co ev. mám ve čtvrtek předati či zda mám poslati zprávu až novou cestou. Nevím, zda z výsledkem jednání bude projeveno uspokojení, ačkoliv i když snad jiným způsobem, část žádaného byla vyřizena. Lituji však, ale situace byla taková, že se více nedalo vyříditi.

Telefon na Pollaka nebyl brán, takže Magda neměla ani možnost jej uvědomit, což však také, vzhledem k okolnostem, nehrálo úlohu.